

jich sociálních příčin a významů".¹⁰⁹ Skutečně „zhuštěný“ popis psaní žen bude klást důraz na zahrnutí genderu a ženské literární tradice do mnohočetných vrstev, které utváří sílu významu v textu. Musíme však počítat s tím, že žádný popis nemůže být dostatečně zhuštěný, aby zohlednil všechny faktory, které se podílejí na uměleckém díle. Mohly bychom se ale o úplnost snažit, i když je to nedosažitelný ideál.

Tvrdím-li, že kulturní model psaní žen je velice užitečný pro účely feministické kritiky, nemám v úmyslu nahradit psychoanalýzu kulturní antropologií jako odpovědí na všechny naše teoretické problémy či dosadit na trůn Ardenera a Geertze jako nové bílé oce na místo Freuda, Lacana či Blooma. Žádná, jakkoli podmanivá teorie nemůže být náhradou za podrobnou a rozsáhlou znalost ženských textů, která je naším základním předmětem. Kulturní antropologie a sociální historie nám možná mohou poskytnout terminologii a diagram ženské kulturní situace. Ale feministická kritika musí tento koncept použít ve vztahu k tomu, co ženy skutečně píší, ne ve vztahu k teoretickému, politickému, metaforickému či vizionářskému ideálu toho, co by psát měly.

Začala jsem připomínkou, že před několika lety si feministické kritičky myslely, že jsme na pouť do země zaslíbené, v níž gender ztratí svou moc a všechny texty budou bezpohlavní a rovnoprávné, jako andělé. Ale čím přesněji rozumíme speciřčnosti psaní žen, ne jako dočasnému vedlejšímu produktu sexismu, ale jako zásadní a nepřetržitě určující realitě, tím jasněji si uvědomujeme, že jsme špatně pochopily cíl své cesty. Možná že do zaslíbené země nikdy nedojdeme; vidí-li totiž feministické kritičky náš úkol jako studium ženské literární tvorby, uvědomujeme si, že zemí nám zaslíbenou není pokojně nediferencovaná univerzalita textů, ale bouřlivá a spleťtá divočina odlišnosti samé.

¹⁰⁹ Geertz, *Interpretace kultur*, str. 19.

ČTENÍ ROMANČÍ: ŽENY, PATRIARCHÁT A POPULÁRNÍ LITERATURA

JANICEA A. RADWAY

| 169

(1984)

READING THE ROMANCE:
WOMEN, PATRIARCHY, AND POPULAR LITERATURE

přeložily Zuzana Pavlíčková a Hana Štráchalová

In: *Čtení - Instrukce*, L. (ed.) *Ženská literární tradice a hledání identity*. Praha: Slon, 2007.

Janice A. Radway

Janice A. Radway je profesorkou literatury na Duke University, přednášela také na University of Pennsylvania. Dnes se zabývá především historií knihy, čtení a gramotnosti – zvláště ve vztahu k životům žen. Jako autorka výrazně přispěla k rozvoji kulturních studií, především svou prací o čtení a čtenářství romancí *Čtení romancí: ženy, patriarchát a populární literatura* (Reading the Romance: Patriarchy and Popular Literature, 1984), ve které vyvinula novou metodologii studia populární literatury, a prací *Cít pro knihy: Klub knihy měsíce, literární vkus a touha středních vrstev* (A Feeling for Books: The Book-of-the-Month Club, Literary Taste and Middle Class Desire, 1997).

Knihla Janice Radway *Čtení romancí* představuje pravděpodobně první etnografi literatury. Autorka k ní prováděla výzkum na počátku osmdesátých let dvacátého století, tedy v době, kdy většina literárně teoretických přístupů ještě hledala význam v textu, případně stále v autorském úmyslu, přičemž recepční teorie Stanleyho Fisha, Jonathana Cullera, Wolfgangu Isera a dalších teprve začaly pronikat mezi širší literárně kritickou obec. Radway už na nich zakládá svůj přístup a zároveň vyvíjí i novátorskou metodologii, která ohnisko badatelského zájmu přesouvá z literárního textu na čtenářstvo. Ke čtenářkám romancí původně přistoupila více méně tradičně: jako k objektům svého výzkumu, které bude analyzovat z nadřazené pozice intelektuálky, vybavené nástroji literární analýzy; z této pozice nad svými „objekty“ vynesla kritický soud. Takový přístup ospravedlňovalo nejen tradiční pojetí literárního výzkumu, ale zejména fakt, že se rozhodla zkoumat žánr, ke kterému se nejen hlavní proud literární kritiky, ale i kritika feministická, stavěly povýšeně. Romance byly a často stále jsou považovány za prostoduché, v nejlépeším případě oddechové čtení, a již pouhá záliba v něm je jakýmsi zahanbením pro feminismus, či přímo podkopáváním jeho snah o zrovnoprávnění intelektuálních schopností žen. Radway však přiznává, že již v počátečních fázích výzkumu byla nucena svou pozici přehodnotit a na

své respondentky začít pohlízet jako na subjekty svého výzkumu. Čtenářky romancí si totiž jednak byly vědomy únikovosti tohoto žánru, jednak dovedly důvody pro svou zálibu velice dobře artikulovat. „Nadřazené“ badatelce tak vlastně umožnily formulovat teoretická východiska a opravit předpojatosti jejího přístupu. Radway zjistila, že estetické hodnoty, obsah děj či vývoj postav nejsou pro výzkum populárního žánru nejhodnějšími kategoriemi. Zjistila, že romance mají v životě svých čtenářek důležitou sociální a psychologickou funkci, které si samy čtenářky jsou vědomy. Nelze tedy o nich říci, že jsou loutkami komerčního průmyslu či naivkami, které si svět romancí pletou s tím skutečným.

Studie Radway se svým tématem a především metodologií stala od doby svého prvního vydání klasičtým textem nejen ve feministické literární teorii, ale ve studiích spotřebitelství, populární kultury a kvalitativního výzkumu vůbec.

Čtení románů jako činnost: únik a poučení

172

Koncem prvního dne stráveného s Dorothy Evans (dále jen Dot) a jejími zákaznicemi jsem si začala uvědomovat, že i když smithtonské ženy nejsou zvyklé přemýšlet o tom, co jim v románech přináší tolik potěšení, vědí na-prosto přesně, proč rády čtou. Co mě však přimělo vzdát se svého neúmyslného, přesto přetrvávajícího zaujetí textem, byly teprve jejich pozoruhodně shodné výpovědi. Protože tyto ženy na mě dotazy, proč čtou romance, uváděly spíše potěšení ze čtení jako takového než zálibu v romantických zápletkách, brzy jsem si uvědomila, že chci-li porozumět jejich pohledu na čtení románů, budu se muset vzdát své posedlosti textem a narativními detaily. Jakmile jsem si tohle uvědomila, bylo zřejmé, že čtení románů je pro smithtonské ženy důležité hlavně proto, že prostý akt vzít do ruky knihu jim umožňuje čelit určitým tlakům a napětím, které provází jejich dennodenní koloběh činnosti. Přestože jsem později zjistila, že určité aspekty romantického příběhu pro ně tento akt činí zvláště smysluplným, byly ty první rozhovory zajímavé proto, že se tak výrazně zaměřovaly na význam čtení samotného místa na význam příběhu.

Míru propojení mezi čtením románů a tím, jak ženy chápou své role manželek a matek, mi objasnila sama Dot během našeho prvního dvouhodinového rozhovoru ještě předtím, než jsem viděla odpovědi jejích zákaznic v pilovním dotazníku. Když jsem se jí ptala: „Co, umí romance lépe než jiné současně románů?“, očekávala jsem, že bude hovořit o rysech zápletky a výstavbě příběhu. K mému překvapení si Dot to „umí“ v mém dotazu vyloučila jako tranzitivní otázku o účinných romancích na čtenářstvo. Dala mi dlouhou a matoucí odpověď, kterou jsem si v tomto raném stadiu našich diskusí nedokázala vyloužit. Bude asi nejlepší nechat Dot mluvit samu za sebe, protože její odpovědi nastolila řadu témat, která se

pak stále znovu objevovala v rozhovorech s dalšími čtenářkami. Moje otázka vyvolala následující pozorné zamýšlení:

Jsou neškodné. Kdyby to měly být... prášky nebo alkohol, ty škodí. Ony to dobře vědí. Většina z nich jsou matky. A ty si to uvědomuji. A čtení je něco, k čemu by rády vedly i své děti. Když vidí rodiče číst, je to... je to prostě něco, co si mají ten pocit, myslí, že by děti u svých rodičů měly vidět... Znáš matku dospívajících chlapců, která pořád slyší: „máš takových knížek... máš hromady toho... a toho... a toho (vypocítávají pomyslné stohy knih).“ Ona na to: „No, a když ty si říkáš mámě, ať ti něco koupí, nepřemýšlíš, kolik věcí už máš. Takže tohle je pro mámu a za její peníze.“ Naprosto, skoro defenzivně. Já si myslím, že to pochytili od svých otců. Myslí, že občas zaslechli, jak říkají: „Hele, utrácíš strašně moc za knížky, nezadá se ti?“ Víte, docela dlouho si je mé zákaznice schovávaly. Ony ty knihy ukrývaly, doslova ukrývaly. A pak říkaly: „No, kdyby můj manžel viděl, jak si nesu tu modrou tašku domů...“ (používáme velmi nápadné modré tašky). A víte, já na to: „Ale no tak. Jsi velká holka. Opravdu máš pocit, že se musíš stále obhajovat?“ Ještě nedávno bych takhle nesmyslela. Napadlo by mě: „Ach jo, Dan se zas bude vztekat.“ Nějakou dobu Dan nebyl zrovna nadšený, že tolik čtu. Mám pocit, že muži se cítí ohroženi. Chtějí po svých ženách, aby byly s nimi v jedné místnosti. Ale já když čtu, mé tělo je sice v místnosti, ale zbytek mě je jinde.¹¹⁰

¹¹⁰ Viz kap. 2, pozn. 5 ke způsobu citování mluveného projevu v této kapitole a dále. [Všechny citáty z mluveného projevu jsem převzala přímo z nahrávek rozhovorů. Téměř všechny komentáře je doslovným přepisem, i když v několika případech jsem odstranila opakované nepovedené začátky výpovědí a místa označila tečkami. Pomlky v komentáři mluvčí jsem označila pomlčkami. Dlouhé výpovědi jsem rozdělila do odstavců jen tehdy, když bylo zřejmé, že informatika ukončila jedno téma nebo sled myšlenek, aby záměrně začala další. Absence

173

Teprve když Dot došla ke svému poslednímu postřehu o čtení a jeho schopnosti přemístit ji z obyčejného pokoje, začala jsem si uvědomovat pravou odpověď na mou otázku, kterou nikdy nezmínila a která byla spojením mezi čtením, praščky a pitím. Bylo jím jediné slovo: „únik“, slovo, které se později objevilo v mnoha dotaznících. Následně mi vysvětlila, že romancé jí poskytují unik stejně jako Darwin a alkohol jiným ženám. Ty jsou ale nebezpečné pro ně i jejich rodiny, zatímco čtení románů, jak věří Dot, je „neškodné“. V jiném interview uváděla, že čtení romantických příběhů je zvyk nepříliš odlišný od „závislosti“.

Přestože některým ze smithtonských žen, stejně jako Dot v jiném rozhovoru, připadalo přirovnání k závislosti nevhodné, téměř všechny z původních šestnácti, které se účastnily dlouhých debat, se shodly na tom, že jedním z hlavních cílů jejich čtení je touha dělat něco *odlišného* od každodenní rutiny. Tyto odpovědi na otevřenou otázku o funkci čtení románů jenom podpořily mé dosavadní tvrzení. Na tomto místě je vhodné ocitovat některé z oněch čtrnácti odpovědí, které přímo vyjádřily myšlenku úniku a uvolnění. Smithtonské čtenářky vysvětlily působivost románů následovně:

- Je to lehké čtení – úniková literatura – můžu ji bez námahy odložit a opět se k ní vrátit.
- Všichni jsou pod velkým tlakem, proto mají rádi knihy, které jim umožňují unik.
- Únikářství.
- Myslím, že ve světě je dost „reality“ a čtení je pro mě prostředkem k úniku.
- Protože je to Únik [sic] a my můžeme snít a předstírat, že je to náš život.

rozdělení do odstavců tedy naznačuje, že komentář mluvčí pokračoval plynule bez podstatných pomlk nebo odmlčení se.] (Z poznámky ke Kapitole 2 doplnila editorka.)

- Můžu na pár hodin denně uniknout nemilému světu.
- Vždy se tváří jako unik a většinou se odvíjejí takovým směrem, kterým by se podle vašich přání měl ubírat i váš skutečný život.

Odpovědi smithtonských žen nejsou zřejmě nijak neobvyklé. Téma odpočinku a úniku totiž zdůrazňují reklamní kampaně tří vydavatelů, kteří provedli rozsáhlý průzkum trhu. Například potenciální čtenářky nakladatelství Coventry Romances se v reklamních kupónech mohly dočíst, že „Coventry Romances nabízí každý měsíc další nádhernou únikovou cestu do dávných dob, kdy láska a čest vládla srdci i mysli“.¹¹¹ Podobně i televizní reklama Silhouette s Richardem Montablanem tvrdí, že „krásný konec vám přinese tak příjemný pocit“ a že romance „odplaví nepříjemné nápětí všedních dnů“. Montablan také vnucuje jako hodnotu „únik“ do dalek a exotických míst. Nakladatelství Harlequin jednou uspořádalo sázkovou kampaň a jako ceny nabízelo „únikovou dovolenou“ do romantických míst. Své knihy pak doplnili o stránku reklamy popisující „harlekýnky“ jako „knihy, které vám umožní uniknout do báječného světa románů! Cesty do exotických míst... zajímavých míst... setkání s neobyčejnými lidmi... vzrušující láska... Toto jsou nedílné součásti Harlequin Romances – romány, které potěší srdce, čtené ženami po celém světě!“¹¹² Zdá se, že také Fawcett objevil únikovou funkci románů, neboť Daisy Mayles uvádí, že společnost hloubkovými rozhovory zjistila, že „[ženy] čtou romancé pro uvolnění a aby se lépe vyrovnaly s rutinními stránkami života“.¹¹³

¹¹¹ Tyto reklamní kupóny se občas objevovaly v novinách s celonárodním pokrytím na jaře a v létě 1980.

¹¹² Neels, *Cruise to a Wedding*, str. 190.

¹¹³ Maryles, „Fawcett Launches Romance Imprint“, str. 70.

Čtení pro únik z přítomnosti není ani nový vzorec chování, ani není typický pouze pro ženy, které čtou romance. Jak ukázal Richard Hoggart v roce 1957, pracující třída v Anglii vlastně už dlouho „považuje umění za únik, za něco příjenného, ale bez větších spojivosti s problémy každodenního života.“¹¹⁴ V tomto pojetí estetická, pokračuje Hoggart, je umění bráno jako „okrajové a jako „zábava“, jako něco „pro naše použití“. D. W. Harding rozpracovává otázku úniku do hlce a dochází k podobnému závěru, totiž že toto slovo se nejčastěji používá v kritice jako termín, který zlehčuje: označuje činnost, o které kritik věří, že sama o sobě nemá žádnou hodnotu. Dále říká, že „je-li přitažlivost úniku, pokud jde o jeho kompenzační možnosti nebo o pouhou úlevu, kterou slibuje, vysoká, pak se termín únik běžně neužívá.“¹¹⁵ Na základě studií ze třicátých let dvacátého století Harding tvrdí, že „kompenzační možnosti převládnu hlavně ve stavěch deprese nebo podráždění, at už jsou způsobeny prací, nebo jinými příčinami.“¹¹⁶ Je zajímavé všimnout si, že vysvětlení, kterými Dot a její čtenářky pro sebe interpretovaly, proč čtou romane, jsou tedy obecně reprezentativní pro formu chování běžnou v průmyslové společnosti, kde práce je jasně oddělena od volného času a mnohem výše ceněna, přestože jednotlivé úkony jsou často rutinní, přesně vymezené a minimálně náročné.¹¹⁷ Nicméně je stejně důležité dodat, že i když ženy k vysvětlení svého čtenářského chování používají slovo „únik“, dají přednost lépe znějícímu vysvětlení, pokud dostanou na výběr srovnatelné možnosti, které nenesou zlehčující

¹¹⁴ Hoggart, *The Use of Literacy*, str. 196.

¹¹⁵ Harding, „The Notion of „Escape“,“ str. 24.

¹¹⁶ Tamtéž, str. 25.

¹¹⁷ Diskuse k tématu růstu čtenářské veřejnosti a populařního tisku viz Williams, *Dlouhá revoluce (The Long Revolution)*, str. 156-213; a Allick, *Otevřená anglická čtenářstvo (The English Common Reader)*, passim.

podtext. Blíží rozbor Dotina komentáře nám pomůže lépe porozumět, proč tomu tak je.

Vrátíme-li se k její definici přitažlivosti romantické belletrie – deňníci, která je velice zhuštěnou verzí běžně prožívaného procesu vysvětlování, pochyb a obranného ospravedlňování –, je jasné, že romane vykonávají pro ženy tuto kompenzační funkci. Používají je k tomu, aby vnesly různorodost do tempa a charakteru své zaběhané existence. Dot ale zároveň objasňuje, že ženám dělá starosti, je-li vhodné, aby se oddávaly takové očividně požitkářské činnosti. Když manželé a děti mají proti čtení námitky, že odvádí ženinu pozornost od nejužšího rodinného kruhu, často z pochybností žen vypěstují plně rozvinutý pocit viny. Jak Dot později dodala, přestože některé ženy jsou schopny svým rodinám vysvětlit, že touha po nové hračce či věcice se nijak nehlší od touhy přestít si nový romantický román, daleko více jich považovalo za nezbytné důkaz svého požitkářství skrývat. Ve snaze překonat nejen výčitky druhých, ale i vlastní pocit hanby z „hedonistického“ chování, si ženy vypracovaly pro čtení romancí složitě rozumové vysvětlení, které nejen potvrzuje jejich právo na potěšení, ale také tyto knihy legitimizuje jejich spojením s hodnotami v americké kultuře obecněji uznávanými. Než se ale tomuto vzorci začnu věnovat, chtěla bych ještě rozvést pojem „úniku“ jako takového a důvodů pro jeho schopnost takové výčitky a pocit viny vůbec vyvolat.

Odpovědi o „úniku“ i „relaxaci“ ve druhém dotazníku nastoluji další otázky. Zatímco „relaxace“ evokuje snížení napětí způsobeného předchozími podmánkami, „únik“ zjevně navozuje útek z jednoho stavu bytí do jiného, více žádoucího.¹¹⁸ Chceme-li tedy porozumět smyslu prožitku romancí tak, jak jej vnímají ty, které ho považují za vítanou změnu

¹¹⁸ Jak upozoroval Escarpit v *Sociologii literatury (The Sociology of Literature)*, str. 91: „Máme tisíce způsobů, jak uniknout, a je nezbytné vědět, od čeho a k čemu unikáme.“

ve své každodenní existenci, je nutné situovat její do širšího časového kontextu a přesně určit, jakým způsobem čtení samotné vyvolává onen pocit změn a odlišení, těmito čtenářkami tak vysoce ceněný.

Když jsem se zabývala výpověďmi žen o hodnotách čtení romančí, zvláště mě upoutala jejich tendence užívat slovo „únik“ dvěma různými způsoby. Na jednu stranu tento termín používaly doslova k popisu aktu popření přítomnosti, kterého podle nich dosáhnou pokaždé, když začnou číst knihu a jsou vtáženy do jejího příběhu. Na druhé straně toto slovo používaly v přenesenějším smyslu, aby daly obsah po-někud neurčitěmu, přesto hlubokému pocitu úlevy, který získávají, když se ztotožní s hrdinkou, jejíž život v určitých klíčových aspektech nepřipomíná jejich vlastní. Případá mi důležité reprodukovat tento jemný rozdíl co nepřesněji, protože poukazuje na to, že čtení romančí osvobozuje ženy od dennodenně na ně doléhajících starostí dvěma různými, ale příbuznými způsoby.

Dot se v konverzaci citované výše podrobněji rozhovořila o tom, proč se tolik manžela cítí ohrožených manželčinou čtenářskou aktivitou. Poté, co s potěšením prohlásila, že při čtení její tělo setrvává v místnosti, zatímco ona sama ne, řekla: „Myslím, že tak je to i u ostatních žen.“ Pak pokračovala: „Muži toto nedokáží, nejsou-li sami čtenáři. Mám pocit, že muži nejsou nikdy součástí něčeho, ani v případě televize,“ a dodala, „a taky nikdy neopouští svá těla. I když se jedná o fotbalový zápas. Myslím, že si nepřestávají uvědomovat, kde jsou.“ Její triumfální závěr: „Ale žena ponořená do knihy si to neuvědomuje,“ naznačuje, že Dot si je vědoma toho, že čtení nejen vyžaduje soustředěnou pozornost, ale zároveň také vtáhne čtenářku do knihy, protože potřebuje její spoluúčast. Sice si není jistá, co způsobuje, že ji kniha natolik vtáhne, je si ale jistá tím, že u televize a filmů je to jiné. Vzápětí dodává: „Z nějakého důvodu si tím hodně

mužů připadá ohrožených, velmi ohrožených,“ čímž poukazuje na to, že výčitky mužů nemají moc co do činění s druhem knih, které jejich manželky čtou, spíše s prostou skutečností čtení samotného a jeho schopností pohlít veškerou pozornost čtenářky.

Rozhovory s dalšími čtenářkami tyto předběžné postřehy potvrdily. Například Ellen, bývalá letuška, nyní vdaná žena v domácnosti, také uvedla, že čte pro „pobavení a únik“. Ale, jak dodala, manželovi se občas její čtení nelíbí, protože chce, aby s ním sledovala televizní pořad, který vybral. Říká, že ona to „nesnáší“, protože současně televizní programy nemá ráda. Má radost, když má manžel večer pracovní telefonát, protože se věnuje volajícím a ona se může znovu ponořit do rozečtené knihy.

Penny, další třicetnice v domácnosti, také uvedla, že manželovi „se hrubě nelíbí“, když hodně čte. Případá si odstrčený, „vysvětluje, ale když v televizi není nic, co by se mi líbilo.“ Stejně jako Ellen i její manžel chce, aby se dívala na televizi s ním. Susan, padesátnice, také „čte, aby unikla“, a celkem bez hořkosti vypověděla, že jí manžel nedovolí pokračovat ve čtení, když sám už chce jít spát. Zdá se, že je jí to spíše líto, než že by se zlobila, protože to omezuje čas, který může strávit činností, která jí přináší radost. V dalším rozhovoru dokonce přiznala, že si občas dopřeje „něco pro sebe“, když je „unavená domácími pracemi“ – „Vezmu si den volna na čtení.“

Téma čtení romančí jako zvláštní dárek ženy sobě samé převažovalo ve většině rozhovorů. Smithtonské čtenářky zdůrazňovaly soukromost čtení a skutečnost, že jim umožňuje soustředit pozornost pouze na jednu věc, která přináší potěšení jenom jim. Je zajímavé, že Robert Escarpit vyjádřil podobným způsobem názor, že čtení je současně „společenské a nespolečenské“, protože „dočasně potlačí vztahy jednolice k jeho [sic] světu, aby vytvořilo nové vztahy ke

světu knihy".¹¹⁸ Narozdíl od sledování televize, které je ve-
lice společenskou aktivitou probíhající za přítomnosti
ostatních a umožňující současně konverzaci a personální
interakci, tiché čtení vyžaduje, aby se čtenářka uzavřela
před okolním světem a pozornost druhým lidem věnovala
jindy. Můžeme tedy říct, že postavy a události romantické
beletrie se zabýdají v ženě vědomí, jakmile se odputá od
známého sociálního prostředí svého dennodenního opat-
rovnictví.

Slovo „opatrovnictví“ jsem zde použila úmyslně, pro-
tože smíthtonské ženy mi vysvětlily, že se nesnaží uniknout
manželům a dětem jako takovým, když se začnou. Čtení je
spíše odvádí od psychologicky a emocionálně vyčerpávající-
cího úkolu starat se o psychické a citové potřeby svých ro-
din, úkolu, který je pouze a jenom jejich. Jiným slovy, tyto
ženy, které byly odnala vedeny k přesvědčení, že žena je ob-
zvlášť přirozeně nastavena na emocionální požadavky okolí,
a které jsou velmi hrdé na své schopnosti komunikovat se
členy vlastní rodiny a sloužit jim, si cení čtení právě proto, že
je to intenzivně soukromá činnost. Nejenže je to činnost sou-
kromá, umožňuje jim také tyto rodinné vztahy dočasně po-
zastavit a mezi sebe a arénu, v níž se po nich žádá vykoná-
vat většinu jejich vztahování se k druhým, postavit jakousi
clonu.

119 Escarpit, *tamtéž*, str. 88. Dot svá pozorování neformulovala v aka-
demickém jazyce, nicméně příliš se nelišila od Escarpitova podobného
závěru, že „čtení je výsostně samotářská činnost“. A pokračuje – „Čtoucí
muž [sic] nemluví, nereaguje, odtrhne se od společnosti a izoluje se od
světa, který ho obklopuje... čtení nepovojuje smyslům žádou volnost.
Pohltí celou vědomou mysl, čímž čtenáři zbaví schopnosti reagovat“ (str.
88). Důležitost tohoto účinku aktu čtení pro smíthtonské ženy bude před-
mětém další diskuse v této kapitole. Podrobnější diskuse o rozdílných po-
žadavcích čtení a poslechu rozhlasu na jednohlavce viz Lazarfeld, *Rozhlas
a potíšená stránka (Radio and the Printed Page)*, str. 170-179.

[...]
Mohlo by se zdát, že alespoň pro Dot a mnohé z jejich zákaz-
nic je čtení románů dvouúčelová strategie. Jako činnost za-
městnává jejich pozornost způsobem, jenž jim umožní po-
přít jejich fyzickou přítomnost v prostředí spojeném s akutně
pocitovanými odpovědnostmi, kterých je na ně občas příliš
moc. V tomto smyslu čtení představuje prostor, kde si přípa-
dají osvobozeny od nutnosti vykonávat povinnosti, které ji-
nak ochotně přijímají za své vlastní. Pečlivým výběrem pří-
běhů, které v nich vzbudí obzvlášť příjemný pocit, zároveň
v přeneseném slova smyslu utíkají do pohádky, v níž potřeby
hrdinky (podobně jejich vlastním) jsou odpovídajícím způ-
sobem splněny. V konečném výsledku si tak čtenářky zpro-
středkovane uspokojují své vlastní požadavky nezávislých
jednotlivců, které potřebují emocionální výživu a zájem.

Výpověď Angie o době, kdy ráda čte, názorně představuje
význam čtení románů jako nástroje, který ženě pomáhá za-
jistit pocit emocionální vyrovnanosti. Říká: „Jsem ráda, když
manžela – pracuje jako pojišťovací agent – zavolají večer za
klíentem. Pak mám totiž dvě hodiny k naprosté relaxaci.“ Po-
krácuje: „To se uvelebím v horké vaně s knížkou. Je to úplně
skvělé.“ Můžeme z toho usoudit, že čtení románů je pro tyto
ženy regresivní zkušenosti v tom smyslu, že během doby, kte-
rou věnují čtení, se cítí uspokojené a spokojené. Tento pocit
požitku zřejmě vyplývá z jejich ztotožnění s hrdinkou, o které
věří, že je hluboce oceňována a něžně mlíkována druhou oso-
bou. Poněkud paradoxně si však také cení pocitu soběstačnosti,
který zakoušejí jako důsledek své schopnosti udělat si radost.

Pozorování sociální struktury americké rodiny dvacá-
tého století provedené Nancy Chodorow pomohla osvětlit kom-
text, který vytváří jak ženskou potřebu emocionální podpory
a uznání, tak různé strategie, které se vyvinuly k jejímu uspo-
kojení. Jak Chodorow zdůrazňuje, většina nových studií ro-
diny se shoduje na tom, že ženy tradičně reprodukcují ostatní,

jak říká, „fyzicky prostřednictvím domácí práce a péče o děti, psychologicky prostřednictvím emocionální podpory manželů a mateřských vztahů k synům a dcerám“.¹²⁰ Tyto studie vyjadřují názor, že stav věcí je takový proto, že ženám samotným se přičítá odpovědnost za chod domácnosti a ranou výchovu dětí. Studie z roku 1971, kterou provedla Ann Oakley na čtyřiceti londýnských ženách v domácnosti, ji dovedla k následujícímu závěru: „U role vedení domácnosti je služební funkce mnohem ústřednější než role produktivní nebo tvůrčí. Představa ženy jako dodavatelky služeb k naplnění potřeb mužů a dětí je význačná také u role manželky a matky: ženy provádí „servis“ pracovních sil uspokojováním fyzických potřeb mužů (pracujících) a výchovou dětí (nové generace pracujících), aby byli muži osvobozeni od socializace dětí a volní pro práci mimo domov.“¹²¹ Tento společenský fakt, zdokumentovaný také Milrou Komarovsky, Helenou Lopatou a dalšími, ideologicky posiluje všeobecně rozšířený názor, že žena je od přírody pečující a štědrá, méně sobecká než muž, a tedy s veselou myslí sobě-si upírající. Předpokládá se, že dobrá manželka a matka bude bez problémů zvládat úkol obstarávání veškeré práce k zajištění fyzické existence rodiny, včetně úklidu příbytku, pořízení a přípravy potravy, zakoupení, opravy a údržby šatstva, a k tomu ještě bezchybně rozpozná a naplní psychologické potřeby jednotlivých členů rodiny.¹²² Ženiny zájmy jsou podle této verze

120 Chodorow, *The Reproduction of Mothering*, str. 36.

121 Oakley, *The Sociology of Housework*, str. 179. Viz také Oakley, *Ženská práce (Woman's Work)*, str. 60-155; McDonough a Harrison, „Patriarchát a výrobní vztahy“ („Patriarchy and Relations of Production“), str. 11-41; Kuhn, „Struktura patriarchy a kapitalismu“ („Structures of Patriarchy and Capitalism“), str. 42-67; Sacks, „Návrat k Engelsovi“ („Engels Revisited“), str. 207-222; a Lopata, *Povolání: žena v domácnosti (Occupation: Housewife)*, *passim*.

122 Kromě Lopaty viz Komarovsky, *Manželství párů v montérkách (Blue-Collar Marriage)*; Myrdal a Klein, *Dvoji role ženy (Women's Two Roles)*;

„mystiky ženy“ naprosto shodné se zájmy jejího manžela a dětí. Tím, že slouží jim, slouží zároveň sama sobě.¹²³

Jak Chodorow dále říká, nejen že se od žen očekává schopnost plnit tento nesmírně náročný úkol, měly by toho být navíc schopny, aniž budou samy formálně „reprodukovány“ a podporovány. „Co zůstává... často skryté ve všeobecných úvahách o rodině jakožto emocionálním útočišti,“ upozorňuje, „je, že v dnešním rodinném uspořádání nikdo emocionálně nepodporuje a nerekonstruuje ženu – ať už se jedná o ženu v domácnosti, nebo ženu pracující.“¹²⁴ I když samozřejmě připouští, že v jednotlivých případech může žena někdy najít neobvykle opatrovnického a „domáckého“ manžela, jejím hlavním argumentem je, že jako společenská instituce neobsahuje současná rodina žádnou roli, jejímž hlavním úkolem by byla reprodukce a emocionální podpora manželky a matky. Na závěr dodává: „Každodenní reprodukce vykazuje zásadní asymetrii. Muži jsou sociálně a psychologicky reprodukováni ženami, zatímco ženy jsou reprodukovány (nebo také ne) povětšinou samy sebou.“¹²⁵

Koncem svého pobytu ve Smithtonu jsem si ve skupinovém rozhovoru ujasnila, že právě nedostatek emocionálního naplnění, spolu s vyčerpáním způsobeným neustálým zahrnováním ostatních svou pozorností, je primární motivací touhy ztratit se v knize. Diskuse se zúčastnilý Dot, jedna

Friedan, *Feminine mystique*; Mitchell, *Panství ženy (Woman's Estate)*; Steinhmann, „Studie pojmu ženské role“ („A Study of the Concept of the Feminine Role“).

123 K tomuto pohledu na ženu jako na rozenou manželku a matku Dorothy Dinnerstein v knize *Mořská panina a Minotaurus (The Mermaid and the Minotaur)* poznamenala, že ženy jsou vnímány jako „přírodní bohatství, které lze dolovat, sklízet a vypotřebovat bez ohledu na jeho budoucí osud“, str. 101.

124 Chodorow, *The Reproduction of Mothering*, str. 36.

125 Tamtéž.

z jejich zákaznic, vdaná třicátnice Ann, a Dotina třináctiletá svobodná dcera Kit. Zeptala jsem se jich: „Můžete mi říct, před čím unikáte?“ Dot a Ann společně vysvětlily, že čtení jim umožňuje neklesnout pod návalem očekávání a omezení. Jejich rozhovor dost přesně určuje zdroj jimi pocíťovaných požadavků, a proto jej zde uvádím celý:

Dot: Jsou tu prostě určité tlaky. Placení účtů, plnění všelijakých očekávání a požadavků, které na tebe má manžel nebo které natebe mají tvoje děti.

Ann: Anebo že ty si myslíš, žes něco měla. Jako třeba pečovat o domácnost takovým a takovým způsobem.

Dot: A oni za tebou chodí s problémy. Možná nechceš, abys – jak to říct – abys je všechny vyřešila, spíš se ti chtějí vypovídat. Víte, co myslím. Nebo řeknou: „Hele, mám takový problém.“

Ann: A tyhle tlaky se hromadí.

Dot: Jo, jsou to tlaky.

Ann: Měla bys mít možnost zajít si na jeden z těch starých dob-
rých – jako byly MGM muzikály a prostě...

Dot: Přesně tak.

Ann: Nebo na jeden z těch romantických příběhů. Trochu si poplakat a ulevit těm tlakům a – legitimní důvod si poplakat a ulevit nahromaděným tlakům tak, aby se ti nikdo nesmál.

Dot: To je pravda.

Ann: A to už dneska není. Musím to hledat v knížkách.

Dot: Je to lepší než psychiatrie.

Ann: Protože já nad knížkami brečím. Celá se do nich ponořím.

Dot: Já taky. Vzlýkám do knížek! Tak je to. Myslím, že to je únik. Ale nechci tím říct, že si čtu, abych unikla před manželem. To ne.

Ann: Ne.

Dot: Nebo, že bych se v knize schovávala před dětmi. Nic takového. Ani jedno. Je to jenom – jsou to prostě tlaky, které pochází z toho, že jste, kdo jste.

Ann: V téhle společnosti.

Dot: A lidé na vás vyvíjejí tlak. I když možná neúmyslně.

Ann: Ano, pořád víc a víc to omezuje. Nemůžeš tohle a nemůžeš tamto.¹²⁶

Z rozhovoru je zřejmé, že tyto ženy jsou přesvědčeny, že jim čtení romancí umožní ulevit napětí, rozpřáhlit pocit hořkosti a dopřát si fantazii, která je zásobí dobrými pocity, jež zdá se přetrvávají i poté, co se vrátí do rolí manželek a matek. Romantická fikce je tedy ve zkušnosti těchto žen kompenzační literaturou. Poskytuje jim důležitou emocionální úlevu, která je pro ně v běžném životě zapovězená, protože sociální role, se kterou se samy ztotožňují, sotva ponechává prostor pro vyhledávání individuálního potěšení, při němž by si nepřipadaly provinile a sobecky. Hledání emocionálního uspokojení bylo dokonce jediné téma společné pro všechny postřehy žen o funkci čtení romancí. Například Maureen, mladá matka dvou intelektuálně nadaných dětí, uvedla: „Nejraději si čtu, když jsem sklесlá.“ Otázku, co obvykle způsobuje její sklесlost, okomentovala tím, že je to různé. Později dodala, že romance jí uklidní poté, co její děti byly vůči ní obzvláště náročné a ona potřebovala čas pro sebe.

Když Chodorow dále rozebírala nedostatek institucionální emoční podpory, kterým trpí současné americké ženy, zjistila, že v mnoha preindustriálních společnostech si ženy vytvářely vlastní sociální sítě, skrze které se vzájemně podporovaly.¹²⁷ Mnohé z těchto sítí získaly druhotnou institucio-

126 Ráda bych podotkla, že pocit, že domácí práce mají být vykonávány podle nějakého abstraktního standardu, je zjevně společný mnohým ženám v domácnosti. Diskuse o těchto standardech, jejich původu v podstatě nekontrolované povaze domácích prací, a pocitu viny, který vyvolávají v ženách, jež mají zpravidla pocit, že se jen zřídka „vyrovnaají“, viz Oakley, *Sociologie domácí práce (The Sociology of Housework)*, str. 100–112.

127 Chodorow, *The Reproduction of Mothering*, str. 36. Studie současných obdob těchto sítí mezi dělnickou třídou viz Stack, *Všechno naše*

nální podporu při místní církvi, zatímco jiné jednoduše fungovaly jako neformální sousedská společnost. V obou případech tyto sítě dávaly jednohlavým ženám možnost dočasně opustit pozici soběstačné poskytovatelky emocí pro svou rodinu. Mohly tak zaujmout pasivnější roli, ve které přijímaly pozornost, soucit a povzbuzení od jiných žen. S pokračujícím přesunem žen na předměstí a se současně probíhající sekularizací kultury obecně se tyto komunity ale staly těžko udržitelnými. Hlavním důsledkem byla ještě výraznější izolace žen v jejich domácím prostředí. A skutečně, Oakley v Británii i Lopata v USA zjistily, že právě izolace a výsledná osamělost patří mezi rysy, které ženám na roli ženy v domácnosti nejvíce vadí.¹²⁸

Pozorování Chodorow jsem uvedla, abych předložila myšlenku, že prostřednictvím čtení románů si smithtonské ženy vytvářejí další druh ženské komunity schopné poskytnout tak naléhavě potřebnou citovou podporu. Tato komunita neoperuje na vyložené lokální úrovni, i když jsou určité náznaky, že nejen ve Smithtonu, ale i na celonárodní úrovni, čtenářky románů začínají nacházet potěšení v pravidelných diskusích o knihách s jinými ženami.¹²⁹

příbuzenstvo (All Our Kin); Young a Willmott, *Rodiina a příbuzenství ve Východním Londýně* (Family and Kinship in East London); Lamphere, „Strategie, spolupráce a konflikt mezi ženami v domácích skupinách“ („Strategies, Cooperation, and Conflict among Women in Domestic Groups“), str. 97-112.

128 Oakley, *The Sociology of Housework*, str. 52-54, 75, 88-92; Oakley, *Woman's Work*, str. 101-102; Lopata, *Occupation: Housewife*, str. 36, 244-245.

129 Pár měsíců před tím, než jsem přijela do Smithtonu, několik Dohyných zákaznic vyjádřilo zájem setkat se s dalšími čtenářkami románů. Dot tedy uspořádala neformální setkání u sebe doma, na kterém se pět až deset žen setkalo a bavilo o románech. Tvrdí, že se jim setkání líbilo, ale znovu se už nesešly.

Byla jsem nicméně překvapena, když jsem při prvních skupinových diskusích s Dot a jejími čtenářkami zjistila, že jen málokteré se znaly. Většinou se ani formálně nepředstavily, i když se od vidění znaly jako Dotiny zákaznice. Brzy jsem se dověděla, že se ženy jen zřídka (pokud vůbec) baví o románech s více než jednou nebo dvěma osobami. Mnohé z nich sice uvedly, že se o knihách baví se sestrou, sousedkou nebo matkou, ale jen velice málo z nich tak činí pravidelně nebo ve větším rozsahu. Nejpozoruhodnějším jevem těchto rozhovorů byla radost, s níž objevovaly sdílené zkušenosti, a to, co se jim líbí a nelíbí. Jak jedna žena uprostřed diskuse vytkla: „Ještě nás nikdo nepřivedl k tomu, abychom přemýšlely, proč máme rády [romance]. Vaše otázky nás nad tím nutí přemýšlet. Netušila jsem, že ostatní přemýšlí stejně jako já.“

Komunita čtenářek románů není skutečná skupina fungující na lokální úrovni. Je to spíše obrovská, špatně definovaná síť skládající se na jedné straně ze čtenářek a na druhé z autorek. Přestože nese některé z funkcí, které zastávaly starší sousedské skupiny, tuto ženskou komunitu temperuje neosobnost moderního, masového nakladatelského průmyslu. Navzdory této odtážitosti se smithtonské čtenářky cítí osobně propojeny se svými oblíbenými autorkami, protože jsou přesvědčeny, že tyto spisovatelky přesně vědí, jak jim udělat radost. Řada z nich začala informacemi o své oblíbené autorce ještě před tím, než začaly probírat konkrétní knihu či hrdinku. Ke svým oblíbeným autorkám všechny vyjádřily obdiv a uvedly, že je velmi zajímaví jejich soukromé životy. Tři čtvrtiny ze šestnácti dotazovaných podnikly zvláštní cesty na autogramiády, aby na vlastní oči viděly ženy, které jim přinesly tolik potěšení, a vyjádřily jim svou vděčnost. Autorky vděčnost oplácí vděčností a zdá se, že jim opravdu záleží na tom, aby své čtenářky potěšily. [...] Mnohé z nich jsou samy čtenářkami románů, a proto i ony mají vyhraněnou

představu o tom, které spisovatelky vědí, jak ze čtení udělat opravdový požitek.¹³⁰

Je velmi pravděpodobné, že opakovaným čtením a psaním romancí se tyto ženy účastní kolektivního vytváření ženské fantazie, bez výjimky končí přesně v okamžiku, kdy hrdinku vezme do objetí hrdina, který jí vyzná svůj úmysl navždy ji ochraňovat, protože ji zoufale miluje a potřebuje. Tyto ženy si vypráví příběh, jehož hlavní vizi je úplné odezdání se, když veškeré nebezpečí bylo zažehnáno a hrdinka si tedy může dovolit vzdát se sebekontroly. Pasivita je v jádru romantické zkušenosti v tom smyslu, že cílem každé narače je vytvořit ono dokonalé spojení, v němž ideální muž, který je mužný, silný, ale zároveň citlivý, konečně rozpozná vnitřní cenu hrdinky. Od tohoto okamžiku hrdinka nemusí nic jiného než *existovat* jako střed pozornosti tohoto modelového jedince. Únik do romancí je tedy dočasným, ale doslovným popřením požadavků, které ženy považují za neřádnou součást svých rolí citlivých a ošetřujících manželek a matek. Je to zároveň obrazná cesta do utopického stavu úplného otevření se, v němž se čtenářka díky ztotožnění s hrdinkou sama cítí jako *objekt* pozornosti a soucítění někoho druhého. Romance tak umožňuje čtenářce prožít pocit opatrovnického zájmu a citové regenerace, i když pouze zprostředkovaně.

Dotiny čtenářky otevřeně přiznávají, že částí „světa romancí“ sotva připomínají jejich skutečný svět. Na otázku v dotazníku, jak moc postavy ve fikci připomínají lidi, se kterými se setkávají v běžném životě, dvacet dva žen odpovědělo „vůbec se nepodobají“, osmáct zaškrtnlo „jsou trochu podobné“

130 Jak jsem uvedla v Kapitole 2, existuje mnoho důkazů poukazujících na fakt, že chápání romancí čtenářkami i autorkami je velmi podobné. To se netýká pouze námětu příběhu samotného, ale také pojetí funkce romane. Postehy podobné Dotiným viz Van Slyke, „Staromódní“ a „žhavé dnešní“ („Old-Fashioned and Up-to-the-Minute“), str. 14-16.

a dvě prohlásily „jsou velmi podobné“. Žádná z Dotiných zázkaznic nevěří, že postavy z romancí jsou „téměř identické“ s lidmi, se kterými se denně setkávají.¹³¹ V příbuzné sadě odpoví dvacet tři žen uvedlo, že považují události v romancích „zcela nepodobné“ událostem ze skutečného života. Další osmáct pak, že tyto dvě sady událostí „jsou v něčem podobné“, zatímco pouze jedna zaškrtnla odpověď „jsou velmi podobné“.

Je ale zajímavé, že když měly porovnat reakce a pocity hrdinky se svými vlastními, pouze třináct z nich mezi nimi nevidělo žádnou podobnost, zatímco dvacet dva žen bylo přesvědčeno, že hrdinčiny pocity jsou „velmi podobné mým vlastním“. Pět žen na otázku neodpovědělo. Z všeobecného posunu od citu žádného rozpoznání k určité podobnosti se dá usuzovat, že Dotiny čtenářky považují hrdinku za mnohem realističtější ztvárněnou než ostatní postavy. Přinejmenším v jejích pocitech a reakcích rozpoznávají něco ze sebe. A tak zatímco absence podobnosti mezi událostmi ve fantazijním světě a v tom reálném zřejmě zajišťuje „únikovou“ čtenářskou zkušenost, emocionální ztotožnění se s ústřední postavou čtenářce zajišťuje, že tato zkušenost pro ni bude zároveň citově důležitá.

Výpovědi o povaze únikového čtení z provedených rozhovorů tyto závěry potvrzují. Jill, velmi mladá matka dvou dětí, která také začala psát svou vlastní romanci, například uvedla, „čteme knihy, abychom neplakaly“. Když jsem ji požádala, aby to víc rozvedla, řekla pouze, že romance vypodobňují svět tak, „jaký bych ho chtěla mít, ne jaký ve skutečnosti je“. Když jsme hovořily o tom, proč má raději historické romane než

131 Je důležité uvést, že určitý druh chování smithtonských čtenárek naznačuje, že na reálnost romantických příběhů zastávají rozdílné názory. Přestože přiznávají, že romantické příběhy jsou nereálné, zároveň tvrdí, že čtením získávají historické a zeměpisné poznanky. Tato rozpolcenost a jejímu významu se věnuji později v této kapitole a dále pak v Kapitole 6.

ty ze současnosti, Susan vysvětlila, že „postavy by neměly být jako dneska, protože pak by člověk nemohl číst pro únik“. „Nechci číst o lidech, kteří mají všechny problémy současného světa,“ dodala. Její pocity se ozývají ve výpovědi Joy, která v diskusí o „špatných romancích“ zmínila, že „dokonalost není tím hlavním,“ ale že stejně nemá ráda, když se autorka „přivá v handicapech a tělesných postiženích“. „Přijde mi to nechtutné a depresivní,“ vysvětlila. Tento typ touhy setkávat se pouze s idealizovanými představy se přenáší i do setkání s autorkami. Několik čtenářek vyjádřilo své zklamání ze setkání s obhlášenou autorkou při autogramiádě, když nebyla ani hezká, ani atraktivně oblečená. Všechny se však shodly, že dokonalou autorkou romancí je Kathleen Woodiwiss, protože je krásná, drobná, ženská a vždy elegantně oblečená.

Když jsem se dál ptala na tuto nechtutnost o ošklivosti, zounalství nebo vážných lidských problémech, Dot mi na to dotčeně odpověděla: „Proč bychom měly číst depresivní věci, když toho máme tolik na starosti?“ Ann se vyjádřila podobně, když se zmínila, že zvlášť nemá ráda knihy, které připsují hrdinovo „ohavné“ chování k hrdince jeho předchodci špatné milostné aféře, kvůli které zahojil k ostatním ženám. Když jsem se jí ptala proč, odpověděla: „Protože my jsme tím také prošly! Taky nás nějaký nechal a nezahojily jsme.“ Na tuto poznámku okamžitě navázal další postřeh: „Optimismus! To je to, co se mi na knihách líbí. Optimistická zápleтка. Už mám toho neustálého pesimismu po krk.“

Její rozlišení mezi optimistickými a pesimistickými příběhy se objevilo ještě v několika dalších rozhovorech, především v diskusích o rozdílu mezi romancemi a jinými knihami.

[...]

V podobné diskusí Dotina dcera Kit také došla k tomu, že nešťastný konec je v romancích tím nejdepresivnějším, co se může stát. Stejně jako skoro všechny ostatní i ona má za to, že nešťastný konec vyhlučuje román, který je jinak romanti-

ckým příběhem o lásce, z kategorie romancí. Kit je jen jednou z mnoha, která si musí přečíst závěr knihy, než si ji koupí, aby měla jistotu, že se nerozesmútní emocionální investicí do příběhu hrdinky, aby pak zjistila, že události neskončí tak, jak měly. I když tento druh netolerance k nejednoznačnosti a nešťastnosti je zvlášť krajní, naznačuje tendenci, že Dotiny zákaznice se snaží vyhnout jakémukoliv čtivu, které nespĺňuje přísné požadavky „optimismu“ a únikových příběhů. Romanci si cení přímo úměrně tomu, jak málo připomínají skutečný svět. Vybírají si romance velmi pečlivě, ve snaze o zajištění čtenářského zážitku, který v nich vzbudí radosné pocity a který nabízí příslib utopické blaženosti. To je stav, o němž ví, že je v běžném životě vzácný, ale kterého se přesto nechtějí vzdát jako konceptuální naděje.

V diskusí o terapeutické funkci pravyých pohádek a lidových příběhů vyjádřil Bruno Bettelheim názor, že vykonávají pro děti zásadní službu vzbuzení a udržení naděje.¹³² Protože předpokládá, že pravým přednětem lidových příběhů jsou psychosexuální traumata raného dětství a že jsou psychologicky „pravdivé“ v tom smyslu, že symbolicky ukazují, jak lze tyto konflikty vyřešit, Bettelheim vyvozuje, že fungují jako emocionální slabikáře pro děti, které se jich imaginativně účastní. Nejenže naznačují specifické psychologické řešení problémů, jako je strach z odloučení a oidipovský komplex, ale také dětem, které si ještě v dané chvíli neumí představit nevyhnutelnou cestu, nabízí příslib řešení v budoucnu. Bettelheim má za to, že prožitek ztotožnění s postavou, jejíž nápadně podobné problémy se šťastně vyřeší, děti povzbudí. „Víme,“ píše, „že čím jsme hluboce nešťastnější a zoufalejší, tím více potřebujeme být schopni zabývat se optimistickými představami.“¹³³

¹³² Bettelheim, *Za tajemstvím pohádek (The Uses of Enchantment)*, str. 119-121 (121-123).

¹³³ Tamtéž, str. 124 (126).

Pokračuje, „[i] když je fantazie neskutečná, dobrý pocit ze sebe a z budoucnosti, který nám poskytuje, je skutečný a dobré pocity jsou to, co ke své podpoře potřebujeme.“

Došla jsem k podobnému závěru – a sice že smithtonské ženy si ponořením do fantazie, o které jsou ochotny připsat, že je v jistých směrech nereálná, dopřejí „luxus“ sebenspokojení, a zároveň si tím poskytnou možnost prožít ten druh péče a pozornosti, kterou ony běžně věnují druhým. Jakkoli jde o prožitek pouze zprostředkovaný, potěšení, které vyvolává, je skutečné. Zdá se, že je to alespoň dočasně posílí, protože jsou přesvědčeny, že čtení jim pomáhá stát se šťastnějšími a vlevá do nich obnovenou naději a větší energii plnit své povinnosti vůči druhým. Později bude nezbytné zabývat se otázkou, jestli romantická fikce vlastně netlumí či nevrací do patřičných mezí nutkání projevít nespokojenost s tradičním státem quo v rodině tím, že ženy přesvědčí k většímu pocitu spokojenosti s jejich rolí.

[...]

Je třeba zdůraznit, že tyto pocity naděje a povzbuzení nikdy nejsou zadarmo. Dot a její čtenářky pochopitelně platí nemalou cenu svým pocitem viny a pochybností pramenícím z přechodného odmítnutí oné pozice sebezapření, která je tak nedílnou součástí jejich rolí manželek, matek a hospodyní, kterou jinak naprosto přijímají pro sebe i jiné ženy. Tento pocit viny vyjadřovala nejčastěji naléhavost, s jakou trvaly na tom, že také mají právo udělat něco pro sebe, což následovalo vždy okamžitě po vysvětlení, že čtou, aby „unikly“. I když je obtížné tento druh důkazu přesně definovat a zcela určitě je možné její interpretovat různě, považují jejich defenzivní postoje vůči množství času a peněz, které věnují čtení, za natolik výrazné, že tyto částečně přiznané pocity provinění nelze nechat bez povšimnutí.

Zdá se, že pocit viny pramení ze tří specifických aspektů čtení romancí. Smithtonské čtenářky nejvíce znepokojuje,

kolik času věnují knihám. Jsou si vědomy toho, že této aktivitě věnují pozornost, kterou by jinak věnovaly dětem, domácímu a manželovi, ale obhajují se, že mají stejné právo na „únik“ jako ostatní. Jednou z jejich nejučinějších obranných strategií je přirovnávání čtení romancí k jiným formám úniku, především ke sledování jejich manželů. Dot například jsou obhíbené činnosti většíny jejich manželů. Dot například trochu podržděně řekla, že „ženy to u mužů velmi tolerují. Ale víte, že když si žena vezme knížku, muž už tak tolerantní není? V devíti případech z deseti to netoleruje.“ Její zákaznice to sice potvrdily, ale také uvedly, že jim je jejich vlastní nezvyklý odpor nepřijemný. Přiznaly, že občas knihy schovávají, a vyžadují-li jejich partneři veškerou pozornost, většínu jim vyhoví. Čtení romancí je tak cestou k zajištění emocionální podpory, které se jim od ostatních nedostává, přijatelnou pouze tehdy, neohrožuje-li zásadním způsobem existující rovnováhu sil v manželském vztahu. Je to způsob, jak se zaměřit na vlastní já, který vytváří minimální nesoulad mezi přijatými očekáváními vyplývajícími z role a skutečným chováním právě proto, že prosazování vlastního zájmu je přechodné a skutečněované prostřednictvím volnočasových aktivit relativně méně důležitých než jiné oblasti zájmu.

Druhý problém vzniká kvůli obnosům, které utrácí za knihy. Řada smithtonských žen uvedla, že manželé často něco namítají proti tomuto opakovanému druhu spotřeby. Zpravidla na to odpovídají přílehlavým postřehem, že když jejich manželé nebo děti chtějí něco nového, také se nezabývají tím, kolik náradí, udělatek, hraček nebo oblečení už mají. Ženy se pak táží, proč zrovna ony by měly skrblit na knihách a úzkostlivě šetřit, když ostatní členové rodiny se stejnými pravidly neřídí. Přestože se jim to zdá fair, mnohé ze čtenářek se stále necítí úplně klidně, že utrácí peníze, které samy nevydělalby, za požitky, který jejich manželům připadá přinejmenším pochybný, ne-li přímo nevhodný. Mnohem raději se vidí

jako štedré a přející matky, které dávají přednost vydávám pro svou rodinu než pro sebe. Jak Dot říká o svých zákaznicích: „Ani jedna z těch žen netouží po nádherných šatech a špercích žen z romancí zasazených do času regentství. Takové nejsou.“ Věř, že kdyby si měly vybrat mezi něčím pro sebe a pro své děti, určitě by zvolily vydávaj na děti. V žádném z rozhovorů s těmito čtenářkami jsem nenašla nic, co by toto tvrzení vyvrátilo. Dokonce mě překvapilo, jak smithtonské čtenářky doopravdy trápí, jak se snaží dělat velkorysé nákupy pro rodinu a zároveň si musí přiznat svou vlastní potřebu a právo vydat prostředky i na sebe. Každá z dotazovaných zákaznic nějakým způsobem vyjádřila obavy z toho, jestli nedává příliš mnoho peněz na sebe, a několik mi dokonce položilo řečnickou otázku, zda souhlasím s tím, že mají „právo“ kupovat si věci, které jim přináší potěšení.

Problém s vyšší vydávajů dále zesiluje tematické zaměření knih. Dot a její zákaznice si jsou vědomy toho, že značná část literární kritiky označuje ten typ knih, které milují, za lehou pornografií. Během mé první návštěvy se dokonce v jedněch místních novinách objevil opovržlivý článek o Dotině úspěchu s romancemi. Reportér se jí sice dlouze vyptával, proč ženy čtou romance, ale její pečlivá vysvětlení ignoroval, aby prosadil svůj názor, že ženy v domácnosti si každé odpoledne užívají nad „pornografickým“ milostným příběhem. Dot a její čtenářek se článek velmi dotkl a zvlášť je rozloblilo, že reportér byl muž. Trvají na tom, že knihy nejsou o sexu, ale o romanci, a v rozhovorech zdůrazňují, že mají raději romány bez explicitních sexuálních popisů. Řada z nich přiznává, že jim vyobrazení „ženských vrad a nahoty“, které vydavatelé ke knihám dodávají, připadají trapné. Někdy jsou proto nuceny schovávat knihy před svými dětmi a zraky okolí, „aby si to lidé špatně nevyložili“. Dotiny zákaznice se téměř jednotně shodly na tom, že dávají přednost obálkám, které zobrazují něžný dotek mezi úplně oblečeným

hrdinou a hrdinkou nebo menší obrázky zachycující klíčové scény románu.

[...]

Přestože jsou ochotny tolerovat v knize určité výrazy sexuality, myslím si, že tvrzení čtenářek, že takové podrobnosti by měly být podřízeny, slovy jedné z nich, „něžnosti a vyjádření láskyplných citů“, bychom měly vzít jako dané. Ženy nic nepředstírají, když trvají na tom, že „příběh je to hlavní“, protože to, co opravdu chtějí prožít ze všeho nejvíc, je hrdinova ochranní starost a projev něžného zájmu o hrdinku. Na tom, zda jsou tento zájem a pozornost vyjádřeny pouze obecně, nebo předloženy jako otevřeně sexuální, už příliš nezáleží, hlavně že je jim věnován dlouhý popis. Toto soustředění na hrdinovu pozornost je však samo o sobě erotické, neboť jakkoli eufemistický popis hrdinčina přijetí hrdinova zájmu znamená senzualní, tělesný požitek, který pocítuje, když hrdinovy pozornosti očekává, povzbuzuje a nakonec přijímá. Hrdina je přitom vždy vyobrazěn jako přitažlivý, silný a fyzicky žádoucí. Smithtonské čtenářky sice uráží detailní popis tělesných procesů, ale zaměření na hrdinčinu reakci při ocenění její fyzické krásy hrdinou je nejen žádoucí, ale dokonce pro celou událost naprosto ústřední. I když to čtenářky na vědomé úrovni přiznávají jen neochotně, čtení romancí má pro ně hodnotu hlavně proto, že jim umožňuje prožít příjemné pocity. Tyto pocity se zdají být pozoruhodně obdobně erotickému očekávání, vzrušení a uspokojení, k jakému dochází, když je jeden člověk předmětem naprosté pozornosti druhého. Ve výsledku čtení romancí poskytuje prostředkovany prožitek emocionálního naplnění a erotického očekávání a vzrušení.

Vina se tedy dostává stejnou měrou ze čtenářčina vlastního pocitu, že je nevhodné oddávat se takové zjevně požitkářské činnosti, a jako dopad jejího neschválení druhými. Tento pocit viny je pochopitelným důsledkem jejich

socializace v kultuře, která si více cení práce než aktivit volného času a zábavy – které smithtonské ženy spojují s lehkostí. Jejich pocit viny lze dále vysledovat až ke kultuře, která stále ještě plně nepřijala svobodné vyjádření ženské sexuality, přestože bez ostychu používá sexuální obráznost k prodeji všeho, od džínů po psací stroje. Na jedné straně americkým ženám symbolika masmédií tvrdí, že sama jejich hodnota jako jednotlivkyň je těsně spjata s jejich sexuální přitažlivostí a fyzickou krásou. Na druhé straně je jejich rodiny a církev vedou k přesvědčení, že jejich sexuální bytí může být aktivováno jen jedním dalším člověkem a pro něj. Toto dvojí sdělení tak účinně vytváří rozporuplnou reakci na sexuální potřeby a touhy.

[...]

Při pokusu uspokojit kulturně vytvořené psychologické potřeby a touhy, které lze plně naplnit pouze činnostmi, které jsou samy o sobě zcela nelogicky zapovězeny a omezovány, používaly smithtonské čtenářky za nutné uspokojovat své potřeby zprostředkovaně. Avšak i toto vynalézavé řešení kulturní „hlavy XXII“ působí problémy, protože internalizací kulturního požadavku, podle kterého se ženská sexualita může realizovat pouze v rámci manželského svazku, přijímají standard, který označuje jejich touhu po erotické a romantické literatuře jako perverzní a morálně špatnou. Samozřejmě že ty ženy nejsou ani jedno z toho, pocit viny ale přetrvává. Naštěstí pro ně však přišly s vysvětlením, proč čtou románové romance, vycházejícím z hodnot, které jsou pro společnost a zejména pro muže přijatelnější. Toto vysvětlení jim pomáhá oponovat pochybám, které mají o hodnotě romantické fikce. Tím, že přisuzují románům naučnou hodnotu, ujistují sebe i své manžely, že čtení románů není vůči kulturním standardům nebo normám subverzivní, ale konformní.

Před odjezdem do Smithtonu jsem byla připravena na podobné rozhovory o spojitostech mezi láskou a sexem,

rozdílech mezi romancemi a pornografií a přetrvávajícími tradičními definicemi ženskosti. Nečekala jsem ale, že strávím tolik času povídáním o encyklopedické povaze romantické fikce. Když jsem se Dot a jejich zákaznic ptala, co se jim líbí na romancích, s překvapením jsem zjistila, že ihned po vychválení jejich přínosu jako „úniku“ mi téměř každá čtenářka sdělila, že románý je poucí o vzdálených místech a dobách a seznamí je se zvyky jiných kultur. Jak Dot uvedla v našem prvním formálním rozhovoru: „Ty ženy [autorky] se do toho opravdu opřou. Udělají strašně moc. Necítíte se jako při hodině dějepisu, ale v podstatě ji dostanete.“

Po celou dobu mého pobytu čtenářky neustále poukazyvaly na „fakta“ a „pravdy“ v románech obsažené. Nahrávky a zápisky rozhovorů potvrzují, že jsme v diskusích tomuto aspektu čtení románů věnovaly více času než jiným, s výjimkou únikové funkce a povahy romantické fantazie. A přece, když měly tytéž ženy v dotazníku seřadit několik vět podle toho, jak dobře vystihují jejich důvody pro čtení románů, jen devatenáct z nich označilo odpověď „poučíte se o vzdálených místech a dávných dobách“. Pouze šest z oněch devatenácti to označilo jako hlavní důvod pro čtení. Jak jsem již dříve uvedla, devatenáct žen označilo, že čtou romance především kvůli relaxaci, osm odpovědělo „protože čtení je pouze pro mě – je to můj čas“ a pět odpovědělo, že čtou, aby unikly každenním problémům.

Myslím, že je nutné vysvětlit tento rozpor mezi ústně uvedenými motivy a těmi, které respondenty vybraly jako nejpodstatnější pod zárukou anonymity dotazníkové formy.¹³⁴ Je myslím pravděpodobné, že „čtení pro poučení“ je

¹³⁴ Obtížnost získávání upřímných odpovědí od čtenářstva o jejich literárních preferencích a zálibách je všeobecně známa. Jak kousavě uvedl Escarpit: „Pravděpodobnost jasných a upřímných odpovědí se radikálně snižuje, jakmile začnete zkoumat něčí čtenářské návyky. Zatímco latentnímu exhibicionistovi může polichotit přiznání k sexu-

sekundárním ospravedlněním opakované spotřeby romancí, které ženy zformulovaly, aby přesvědčily skeptické manžely, přátele, přítelkyně a tazatelky, že romány nejsou pouze nezávaznou a bezcílňou zábavou, ale mají určitou vnitřní hodnotu, kterou mohou předat čtenářkám. Podle jejich teorie se hodnota romantického románu odvíjí od funkce informací, které se mu připíší, že *obsahuje*. Protože tyto informace jsou v rozvinuté industriální společnosti, jejímž členkami čtenářky jsou, vysoce ceněnou komoditou a čtenářky je mohou získat, ze čtenářské aktivity se tak stává hodnotný zájem právě proto, že jeho úspěšné završení čtenářkám za investované peníze a čas něco dává. Když čtenářka může předvést manželovi nebo tazateli, že došlo ke směně, že v procesu čtení něco získala, pak lze její činnost zpětně označit za cílevědomou, účelnou práci, což je v intencích kultury samo o sobě žádoucí.

Tvrzením, že čtení romancí je poučí o světě, se smířlivě-tonské čtenářky hlásí ke starému středostavovskému přesvědčení, že vzdělání je úzce spjato s úspěchem a společenským postavením. Jejich neformální teorie naznačuje, že sednout si ke čtení romance je záměrným aktem směřujícím k sebezdokonalení, a tedy nepřímě ke zlepšení svého...
 ...alším zvláštnostem, odhalení literárního či antiliterárního vkusu...
 ...který by snížil společenské postavení jedince, může jenom bolet.“ (*The Sociology of Literature*, str. 16). To byl hlavní důvod mého rozhodnutí uspořádat několik interview ve skupinách. Jelikož jsem předem věděla, že řada žen se bojí přiznat zálibu v romantických románech ze strachu, že budou označeny za nevdělané nebo nemorální, říkála jsem si, že ve větším počtu by mé informantky mohly být spíše ochotné diskutovat o své posedlosti. Zdá se, že tento postup byl úspěšný. Když ostýchavější ženy viděly, že jsem nereagovala negativně, když se některá rozhodla povídat, také se zapojily do diskuse. U skupinových interview je samozřejmě možné, že jedna osoba ovlivní ostatní a tím zkreshí výsledky. Nemyslím ale, že by se tak stalo ve větším rozsahu, protože dotazníky obecně souhlasily s tím, co jsem zjistila z rozhovorů.

společenského postavení. Měla bych také dodat, že je to zároveň nepřímé vyjádření víry v ideologie pokroku a demokracie. Vědění tak není pouze výsadou bohatých, kteří si mohou dovolit drahé vzdělání, kdokoli si je může koupit ve formě paperbacku.

Dotin matoucí komentář z prvního interview by nyní už měl dávat smysl. Když na mou otázku „Co umí romance lépe než jiné současné čtení?“ odpověděla v několika zdánlivě nesouvisejících větách, poskytla mi vlastně skicu docela logického myšlenkového procesu, běžného pro čtenářky romancí, který se pohybuje od upřímného vysvětlení, přes sebepochybnosti, k přijatelné formě ospravedlnění. Stojí za to znovu si stručně připomenout její komentář: „Jsou neškodné. Kdyby to měly být prášky nebo alkohol, ty škodí. Ony to dobře vědí. Většina z nich jsou matky. A ty si to uvědomují. A čtení je něco, k čemu by rády vedly i své děti.“ Dot nejprve trvá na tom, že čtení romancí je neškodnou formou úniku. Plní stejnou funkci jako prášky či alkohol, ale na rozdíl od nich není škodlivé. Od tématu únikového čtení a „závislosti“ ale náhle přejde k myšlence, že ženy chtějí, aby je jejich děti viděly při čtení – zjevně proto, že čtení jako takové se považuje za hodnotné. V Dotině případě je zřejmé, že tuto myšlenku o čtení skutečně na vlastní děti přenesla. V pozdější diskusi o rozdílech mezi čtením a jinými formami úniku Kit uvedla, že ona také čte kvůli „úniku a zábavě“. Nicméně hned v další větě naznačila, že s uvedením pouze tohoto důvodu pro čtení romancí není spokojena. Pokračovala: „Televize nemá moc co nabídnout – nic, co by bylo intelektuálně stimulující – prostě ze čtení knížek se aspoň něco dozvíte.“ V Kitiných představách je čtení románů „lepší“ než jiné formy úniku, protože jí přináší nejen zábavu, ale zároveň jí poskytně informace, o které by jinak přišla.

Tendence Dot a Kit použít takovouto logiku k ospravedlnění času, peněz a energie investované do romancí nejsou

ojedinělé. Všechny smithtonské ženy během diskusí zmínily vzdelávací hodnotu románů, stejně jako čtenářky dotazované průzkumem pro nakladatelství Harlequin, Fawcett a Silhouette. Redaktorky a redaktori románů si jsou dobře vědomi toho, jak moc čtenářky přesnost geografických a historických údajů vyžadují, a to navzdory tomu, jak omezené informace mají obvykle o čtenářstvu marketingová oddělení vydavatelství. Když ještě byla redaktorkou v nakladatelství Dell, ukázala mi Vivien Stephens rozsáhlou knihovnu, kterou nashromáždila k výzkumu období regentství, aby si mohla ověřit přesnost rukopisů zaslanych do vydavatelství pro přípravovanou knižní řadu Candlelight.¹³⁵ Její znalost čtenářských preferencí vycházela z dopisů, které čtenářky posílaly autorkám, i ze strany autorek samých, protože chápou, že poučení je jednou z hlavních funkcí, které kniha může pro čtenářstvo plnit.

Zdá-li se nám podivné, že čtenářky, které ochotně přiznávají, že romány jsou pohádkami či fantaziemi, zároveň trvají na tom, že obsahují pravdivé informace o skutečném světě, musíme si uvědomit, že tato protichůdná tvrzení jsou pravděpodobně důsledkem oddělení děje od zasazení příběhu do určitého prostředí. Když smithtonské ženy tvrdí, že romantická fikce je úniková, protože není jako skutečný život, zpravidla mají na mysli, že skutečnost není tak spravedlivá a šťastná, jak prezentují romány. Ve skutečném světě dobro nedojde vždy odměny a ani události se vždy tak jednoznačně nevyřeší. Mají za to, že romány jsou fantazie proto, že lidé v nich jsou šťastnější a dokonalejší než ti skuteční a události se vyvinou tak, jak by si to ženy přály i ve své demodenní existenci.

Skutečnost, že příběh je fantazijní, nicméně nekompromituje přesnost popisu fyzického prostředí, ve kterém se idealizované postavy pohybují. I když smithtonské ženy vědí, že

romantické příběhy jsou nepravděpodobné, přesto předpokládají, že svět na pozadí těchto příběhů je naprosto shodný s jejich vlastním.

[...]

Téměř všechny ženy naznačily, že je nadměrně těší, když překvapí manžely tím, co Ann nazývá „drobty informací, které jsem pochytla z knížek“. Obzvláště to platí pro čtenářky dlouhých historických příběhů. Všechny tvrdí, že mají rády „historii“, i když se neshodují na množství faktografických podrobností, které by vyprávění mělo obsahovat. Některým ženám, jako třeba Laurie, nevádí dlouhé popisné pasáže například o způsobu pečení chleba na jihu v době před občanskou válkou, zatímco jiné upřednostňují, když je historie zhuštěna do několika krátkých vět. Laurie, nadšenkyňe pro období Občanské války, uvedla: „Nečtu nic, co se odehrává po roce 1900. Nějak to prostě mnohem víc prožívám, když čtu o detailech. Nevím proč, ale moderní knihy mě nemutí tolik přemýšlet.“ Její oblíbená kniha je *Žena osudu* (*Destiny's Woman*). I když má pro její oblibu i jiné důvody, zvláště si cení toho, jak autorka vepsala do příběhu historické detaily. Hrdinka knihy je okolnostmi donucena řídit úplně sama plachtáč. „Protože tehdy to bylo neobvyklé,“ vysvětluje Laurie, „[autorka] tak měla možnost napsat tam všechny ty podrobnosti.“ Jak později dodala: „Ty podrobnosti způsobují, že to není jenom hloupý smyšlený příběh.“

Když Dotiny zakaznice vysvětlovaly reakce svých manželů, uvedly, že přes počáteční odpor se manželé dali přesvědčit o hodnotě manželčiny čtenářské aktivity, když jim ženy dokázaly, že se z knih o něčem poučily. Nešlo o vysvětlení toho, co se dověděly o lidské povaze, ale o vytvoření konkrétních „fakt“ o historických kuchařských postupech, zvycích nebo způsobech dopravy, o vysvětlení původu slov nebo o schopnost popsat geografii cizí země. Zdá se, že čím méně známá a neobvyklejší informace, tím lépe. Několik žen mi potěšeně sdělilo,

¹³⁵ Osobní rozhovor s Vivien Stephens, New York, 12. dubna 1979. Stephens je nyní redaktorkou nakladatelství Harlequin Books.

že zaslouchly, jak jejich manželé tyto informace rozšiřují dál. Čtenářky tedy spojují romance se změnou a vývojem, protože věří, že knihy jim pomáhají rozšířit si obzory a získat nové vědomosti o světě. Poskytují jim také možnost „vzdělat“ skep-tické členy vlastní rodiny a přechodně tak zaujmout pozici re-lativní moci.

Můj rozhovor s Dotinými zákaznicemi jen potvrdil její předešlý postřeh, že i když manželé nesouhlasí se čtenářskými aktivitami manželek, většinou změnil názor, když ženy dostatečně dlouho trvají na svém. Dotina teorie, kterou říká připadají ohrožení]. „Když vydržíte tři roky, přejde to [že si muži zakaznicím, zní: „Když mi tuto teorii sdělovala, ještě do-dala: „Je to pravda. Je to divné. Netrvá dlouho a začnou říkat: „Představ si, že moje žena čte x knížek týdně.‘ A chlubí se tím.“ Jinými slovy, když dokáží změnit úhel pohledu a nepohlížet na čtení romančí jako na nesmyslnou činnost bez jakéhoko-liv užitečného cíle, ale považují schopnost přečíst množství knih za samo o sobě hodnotné, a navíc za způsob učení, pak dovedou vydávat svých manželek za knihy ospravedlnit. Ně-kteří z těchto mužů se dokonce nechají přesvědčit o zajima-vosti této formy, když jejich manželky samy začnou psát ro-mance. Dot poznamenala: „Máme tu některé takové ženy, co se rozhodly: „No, vždyt také můžu napsat knížku.“ A teď je titíž manželé tak podporují, že je do psaní skoro nutí. „No tak, už to dopiš. Je to dobrá knížka. Už jsem to četl.“ Takže vi-díte, změna je možná, jen to tam musíte dohládit.“ Čtení ro-mancí se tedy dá před ostatními obhájit, pokud se čtenářka naučí vyzvedávat vzdělávací funkci knih, když může ukázat, jak zkušene a rychle čte, nebo když se jí podaří celý proces obhájit a napsat vlastní romančí, kterou mohou číst a samo-zřejmě koupit ostatní.

„Čtení pro poučení“ je tedy argument, který legitimizuje činnost, která by jinak byla považována za požitkářskou a nevážnou, protože nesměňuje k ničemu ihned užitečnému.

Tím však nechci naznačit, že smíthtonské ženy jsou neu-přímné, když tvrdí, že se chtějí učit, ani nepochybují o tom, že se něco opravdu naučily. Považují za důležité zdůraznit, že skutečná touha těchto žen poznat svět za dveřmi jejich předměstských domovů je důležitým motivačním fakto-rem v rozhodnutí dát přednost čtení před sledováním tele-vize, účastí na různých rukodělných činnostech nebo rekre-ačním cvičení. Uvědomují si, že jejich životy jsou omezeny nutností zůstat blízko domovu, aby se staraly o děti a vytva-řely prostředí podpory pro své manžely. Ve všech rozhovo-rech zazníval společný refrén o hodnotě knihy jako zdroji „dospělé konverzace“, kterou ženy postrádaly jako důsledek uzavřeného života v domácnosti, kde jsou hlavními posky-tovatelkami péče a společnosti pro malé děti.

Můžeme tedy shrnout, že romance lze označit za kompen-zační fikci, protože akt jejich čtení naplňuje určité základní psychologické potřeby žen, které vyplývají z kultury a jejich sociálních struktur a které zůstávají v demodenní existenci často nenaplněny jako důsledek současně působících omezení ženské činnosti. Ze zkušenosti smíthtonských čtenářek kon-krétně vyplývá, že čtením romančí se ženy kompenzují dvěma různými způsoby. Především poskytuje zprostředkované emocionální naplnění tím, že vybudí ztotožnění čtenářky s hr-dinkou, jejíž identitu ženy vždy potvrzuje romantická a sexu-ální pozornost ideálního muže. Když se typické čtenářce ro-mantického příběhu podaří představit si na místě hrdinky sebe, může se na chvíli uvolnit a dovolit si opojit se pocitem, že je středem pozornosti silného a důležitého jedince. Tato po-zornost čtenářce přináší nejen pocity pramenící z emocionál-ního naplnění a fyzického uspokojení, neméně důležité je, že také posiluje její pocit sebe sama. Hrdina totiž tím, že nabídne plnitivě tuto ženu, a potažmo i samu čtenářku, uznává jako hodnou jeho zájmu. Tato fiktivní postava tak učí nejen svůj

protějšek ve vyprávění, ale i čtenářku rozeznat hodnotu, o níž pochybovaly, že ji vlastnily.

Romantická fikce je kompenzační ještě ve druhém smyslu, protože naplňuje mentální svět ženy různorodými podrobnostmi simulovaného cestování a dovoluje jí tak imaginativně konverzovat s dospělými ze širokého spektra sociálního prostoru. „Světovorná“ a instruktážní funkce romancí navíc dává ženě, která věří v hodnotu individuálního úspěchu, příležitost k pocitu, že pro ni neskoučilo ani vzdělání, ani se nezbavila své schopnosti pro dosažení úspěchu v kulturně posvěceném rámci tím, že přijala méně ceněné role ženy v domácnosti. Protože je čtení romancí kódováno jako poučné, i když je současně považováno za zábavu, žena může sama sobě dopřát požitek aktivitou, která jí přinese dobrý pocit, a zároveň si může blahopřát, že usiluje o zlepšení svého povědomí o světě vzděláváním se z knih. Čtení romancí tak kompenzuje určitý druh emocionální deprivace a vytváří iluzi pohybu nebo změny dosažené prostřednictvím neformálního získávání faktických „vědomostí“.

Žena, jejíž zapojení do komunity bylo omezeno upřednostněním zájmu rodiny, si rozšiřuje okruh známých a zprostředkovaně obohacuje sociální prostor, který obývá, zaplněním své představitivosti atraktivními osobami s exotickými zaměstnáními, jaká se vyskytují v romancích. Tak jako člověk, kterému je zabráněno snít, začne v bdělém stavu trpět halucinacemi jako kompenzací za snížení symbolické aktivity, žena, která je omezena svou relativní izolací v domácnosti, se uchýlí k romancím pro bohatství předmětů, lidí a míst, jež jí romance umožňují konstruovat uvnitř její vlastní představitivosti. Skutečnost, že čtením se také učí, funguje pro čtenářku romancí jako ujištění, že není typickým příkladem toho, jak zatracovaného kulturního stereotypu prostoduché ženy v domácnosti, která zvládne jen o něco málo víc než nakrmit děti, vyžehlit pár koší a sledovat nekonečné odpolední

seriály. Smithtonské ženy si výrazně uvědomují, že americká kultura si role, kterou zastávají, neváží a pohoršeně protestují, že být matkou a ženou v domácnosti nutně neznamená být hloupá. Jejich čtení tak konečně slouží také k potvrzení jejich představy o sobě jako o inteligentních jednotlivcích, jež si ale zaslouží občasný požitek a únik od povinností, které ochotně přijaly a poctivě plní.

Zdá se tedy, že samotný akt čtení romancí v sobě spojuje dvě sady protikladných hodnot, protože funguje jako prostředník mezi touhou uspokojovat se emocionálně opakovanou *spotřebou* a protikladnou snahou prezentovat se jako někdo, kdo něčeho dosáhne *plnou prací*.

[...]

Aby obešly nelibost plynoucí z názoru, že fantazie a hra jsou jaksi zbytečné, neuzitečné a pro dospělé nevhodné, smithtonské čtenářky se naučily bránit svou aktivitu tím, že se chlubí, co všechno je naučí. Jejich ospravedlnění je strategické, protože spojuje romance se souborem hodnot, které jsou nedílnou součástí americké středostavovské kultury přinejmenším od rané industrializace. V podstatě se prezentují jako plně pracující a cílevědomé osoby prosazovaným toho, že romance jsou „faktické“, a tím pádem plně informací, které z nich pracovitá čtenářka může vytěžít a dále použít.

Takovou obhajobou opakovaného čtení se smithtonské ženy hlásí k souboru hodnot, který stále slouží jako mocná motivační síla v životech americké střední vrstvy, přestože se rozvíjí nový, šířený masmediálními reklamami, podle kterého vede cesta ke štěstí a úspěchu nikoliv skrze práci, ale skrze spotřebu. Do jejich nejistého prosazování protichůdných tvrzení, že romantická fikce je neškodným, ale účinným únikem od psychické zátěže a zároveň zdrojem užitečného poučení o skutečném světě, se promítá srážka dvou hodnotových systémů. Jeden systém slouží k udržení spotřebitelsky orientované ekonomiky, zatímco ten druhý, vyvinutý ekonomikou založenou

na akumulaci a koncentraci kapitálu, nepřímo označuje spotřebu pro pouhé potěšení za marnotratnou a nebezpečnou. Předvedením toho, že čtení románů je pro čtenářku práce, se tyto ženy zbaví jakýchkoliv zbývajících pochybností o legitimitě spotřebního procesu, který svůj objekt vždy vyčerpá, zatímco jen přechodně uspokojí potřebu, která v první řadě rozhodnutí o koupi vybudila. Toto uchýlení se k ideologii pilné či produktivní práce za účelem ospravedlnění volnočasové aktivity přinášející požitek je zřejmě známkou neúplné asimilace hodnot spotřební společnosti, jejíž zdravá existence sama závisí na neustálém nakupování komodit jejími členy.

[...]

Podobně jako komodity konstituované reklamou, i románcem nabízí zprostředkovaný požitek. Nakladatelství Harlequin, Fawcett a Silhouette nyní ve svých reklamních kampaních dokonce veřejně tvrdí, že jistý „výsledný emocionální přínos“ lze koupit spolu s nejnovejší románovou románčí. Tyto spotřebnosti dobře vědí, že když se určité psychologické potřeby, které samy nedovedou přesně určit, adekvátně neosloví nebo zůstanou nespokojeny v běžných denních aktivitách a společenském styku ženy, žena sáhne po románě a bude si předstávat, jaký je to pocit, když jsou všechny její potřeby naplněny tak jako potřeby jejího alter ega, hrdinky. Přesto však musíme mít stále na paměti, že dobré pocity, které žena získá čtením romantické fikce, nezakouší ve své běžné existenci ve světě skutečných sociálních vztahů, ale v odděleném, svobodném prostoru imaginárna. Šťěstí, které si dovolí pocítovat, je nejen prožitkem zprostředkovaným, ale i přechodným. Když se čtenářka románů spokojí s touto formou zprostředkovaného požitku, je možné, že už neudělá nic pro změnu své skutečné situace, která ji v první řadě k vyhledání takového požitku vedla. Spotřeba jedné dočasně uspokojující románcové povědy v takovém případě k potřebě a touze po další. Zprostředkovaný požitek nabízený romantickou fikcí může na-

konec být natolik uspokojující, že čtenářka nepocítí potřebu podstatněji měnit svůj život. Pomíjivost požitku ale zároveň může zaručit nepřetržitou touhu požitek opakovat. Stručně řečeno, spotřeba zřejmě povede pouze k další spotřebě. Zda je tomu opravdu tak, je do jisté míry diskutabilní. Jelikož o tomto problému lze adekvátně promluvit teprve po zhodnocení zkušenosti čtení románů jako celku, odložím další úvahy v tomto směru až na závěr knihy.

Ve shrnutí ale stojí za to zmínit, že když Dot a její zákaznice trvají na tom, že mají právo na únik a vlastní požitek stejně jako ostatní, ospravedlňují své nakupování knih základními argumenty spotřební společnosti. V podstatě trvají na tom, že by měly mít povoleno stejně množství volného času, marnotratnosti a příležitosti pro okamžité uspokojení, jaké pomáhají realizovat svým manželům a dětem. Když ale následně tvrdí, že románci jsou také intelektuálně povznášející a že čtení je svým způsobem produktivní práce, opouštějí ideologii nepřetržité spotřeby ve prospěch tradičnější hodnotového systému, který vyznává pilnou práci, plnění povinností a šetrnost. Románci v tomto systému nabývají na hodnotě, protože umožňují čtenářce shromažďovat informace, zvyšovat svou vlastní hodnotu, a tím se „šlechtit“. Takovým ospravedlňovacím aktem čtení románů smíthonské čtenářky potvrzují svou příslušnost k tradičním hodnotám, zároveň ale provozují formu jednání, která sama o sobě tyto hodnoty podřívá.

[...]

Množství perspektiv použitých v této studii snad umožní lépe porozumět tomu, co ženy samy na čtení románů považují za přínosné, a zároveň odhalit, jak z této praxe a sebeporozumění vyplývají i nevyřčené, nezáměrné účinky a implikace.

I když bude nemožné v tomto závěru zaostřit na jeden velký obraz čtení románů, protože zkrátka neexistuje žádná neoznačená pozice osvobozená od kontextu, ze které by bylo možné tuto aktivitu nazírat v její celistvosti, přesto bych zde ráda připomněla čtenářstvu každý z jednotlivých záběhů, které jsem postupně ukázala, abych je ještě na zhuštěném prostoru krátce porovnála. Takový přehled nám pomůže zdůraznit sémantickou bohatost a ideologickou hutnost vlastního procesu známého jako čtení románů, a tím de-finitivně vyzdvihnout komplikovanou povahu propojení mezi románem a kulturou, která ji vytvořila.

Když [...] budeme mít na paměti, že texty jsou ke čtení a že čtení samotné je činnost provozovaná skutečnými lidmi v předem konstituovaném společenském kontextu, bude možné *analyticky* rozlišit mezi významem aktu čtení a významem textu při něm utvářeném. Toto analytické rozlišení nám umožní ptát se, zda za určitých podmínek může významnost aktu čtení odporovat, podřývat nebo omezovat významnost vytváření konkrétního druhu příběhu. Komplikuje-li toto metodologické rozlišení dále snaha zachytit chápání jednotlivých aspektů této činnosti skutečným čtenářstvem a také skrytý význam a dosah podmiňující obojí, pak ještě více vznůstají možnosti rozeznání konfliktu a protikladu. Přesně toto bylo výsledkem výkladu čtenářských preferencí a chování Dorothy Evans a smithtonských žen.

Etnografický průzkum například vedl ke zjištění, že Dot a její zákaznice chápou akt čtení jako bojovný a kompeten-

zační. Bojovný v tom smyslu, že jim umožňuje odmítnout sociální roli směřovanou na druhé, kterou jim předepisuje jejich pozice v instituci manželství. Jak nám samy výmluvně vysvětlily, když vezmou knížku do ruky, dočasně odmítnou jinak neustávající požadavky rodiny, aby se věnovaly potřebám druhých, a současně jednájí záměrně směrem k vlastní soukromé potěše. Jejich činnost je kompetenční, protože jim dovoluje zaměřit se na sebe samé a vytvořit si prostor jen pro sebe v aréně, kde jsou jejich vlastní zájmy většinou ztotožňovány se zájmy druhých a definovány jako veřejný zdroj, z kterého rodina může kdykoliv těžit. Čtení románů tak podle nich oslovuje potřeby, které v nich vyvolávají, ale neuspokojují patriarchální instituce a v nich rozvinutá praxe.

Je velmi zajímavé, že tento dílčí pohled na čtení románů, který zdůrazňuje jeho postavení jako opozičního a vyzývavého aktu, protože jej ženy používají ke zvrácení běžných kulturních očekávání a k zajištění uspokojení, jež je normálně vyloučeno strukturováním jejich životů kulturou, není příliš vzdálen od výkladu lidových postupů, nedávno popsaných Luigim Lombardi-Satrianim a José Limonem.¹³⁶ Přestože se oba zabývají pouze lidovým chováním a způsobem, jakým původní lidová představení vzdorují hegemonním tlakům buržoazní kultury na podřízené skupiny, jako jsou: „manuálně pracující, ... venkované, rasové a kulturní menšiny a ženy“,¹³⁷ jejich definice úplně nevyklučují druh jednání týkající se masové kultury, který jsem zjistila u smithtonských čtenářek.

Lombardi-Satriani například tvrdí, že lidové kultury podřízených skupin mohou dominantní kultuře vzdorovat nebo jí oponovat dvěma různými způsoby. Na jedné straně může folklor otevřeně nebo metaforicky vyjádřit hodnoty,

¹³⁶ Lombardi-Satriani, „Folklore as Culture of Contestation“, str. 99-121 a Limon, „Folklore and the Mexican in the United States“, str. 1-21.

¹³⁷ Limon, „Folklore and the Mexican in the United States“, str. 3.

kteřé jsou odlišné od hodnot dominantních tříd, nebo je zpo-
chybnit. Na druhé straně lze pozici vyjádřit také *právé proto*,
že lidová představení existují. Limon však dodává, že pouhá
existence lidové praxe opozici nevytváří: k opozici dochází,
když představení „nabízí protivné hodnoty“ (*counter-values*),
kteřé se nejprve obrací k původním socioekonomickým ome-
zením a znehodnocením podřízené skupiny prostřednictvím
lidového představení, a poté je přeměňuje (nebo jsou pře-
měněna uvnitř procesu) v něco pro danou skupinu hodnot-
ného. Pokud je proces úspěšný, říká Limon, představení do-
sáhne zpochybnění doplněním něčeho dalšího. Ve výsledku
tedy současně uznává a naplňuje potřeby podřízené skupiny,
kteřé kulturní postupy a instituce v důsledku podřízenosti
systematicky přehlížejí.

Zkoumáme-li tedy čtení románů jako činnost, kteřá pro-
bílá v konkrétním společenském kontextu, je zřejmé, že tato
forma chování něco doplňuje a zároveň poskytuje protivnou
hodnotu v tom smyslu, jak uvádí Limon. Čtení románů dopl-
ňuje ženám tradičně dostupné cesty k emocionálnímu uspo-
kojení tím, že jim dodává zprostředkovanou pozornost a péči,
kteřé v dennodenní existenci pociťují nedostatek. Protivnou
hodnotu poskytuje proto, že příběh staví do opozice ženské
hodnoty lásky a osobní interakce a mužské hodnoty soutěže
a veřejného úspěchu, a alespoň v ideálních románech uká-
zuje triumf prvně zmíněného nad tím druhým. Čtení a psaní
románů tedy lze považovat za kolektivně vytvářené ženské
rituály, jehož prostřednictvím ženy prozkoumávají důsledky
své běžné sociální situace v pozici přivážků mužů a snaží se
představit si dokonalější stav, v němž by všechny potřeby,
kteřé tak silně pociťují a chápou jako dané, byly patřičně
uspokojeny.

Jako již několikrát, musím opět zdůraznit, že tento po-
hled na čtení románů není *jediný* možný. Ženskou roli v do-

mácnosti v patriarchální společnosti, kteřou žena in-
terakce s romantickou fikcí v její představivosti současně
oslovuje i k ní poskytuje protivné hodnoty, ponechává toto
volnočasové odpoutání téměř nedotčenou. Čtení románů
sice tím, že ženě obnovuje vyčerpány pocit sebe, možná po-
může vytvořit si nevslovené rozpoznání, že současně uspo-
řádání mezi pohlavími není zrovna ideální pro její emocio-
nální dobro, ale nedělá nic pro změnu její společenské situace,
kteřou samu o sobě pravděpodobně charakterizují tyto neu-
spokojivé vzorce. Čtení románů může vlastně velmi snadno
nahradit potřebu nebo touhu požadovat uspokojení ve sku-
tečném světě, protože se jim ho již s takovým úspěchem do-
stalo ve fantazii.

Podobně je potřeba zdůraznit, že i když čtení a psaní ro-
mánů pomáhá vytvářet určitý druh ženské komunity, tato
komunita je usměrňována vzdáleností, kteřé jsou charak-
teristické pro masovou produkci a kapitalistickou organizaci
vyprávění příběhů. Protože tento opoziční akt se uskuteč-
ňuje pomocí knihy, a jde tedy o soukromý a izolující proži-
tek čtení, ženy se spolu nikdy nesečkají, aby se podělily o svůj
prožitek imaginativní opozice nebo, a co je možná důležitější,
o nespokojenost, kteřá v nich původně vzbudila potřebu
čtení románů. Ženy spojují síly pouze symbolicky a zpro-
středkované v soukromí svých domovů a skrze společností
devalvovanou sféru volnočasových aktivit. Nedělají nic proto,
aby se postavily vzájemné separaci, kteřou mezi nimi vybu-
doval požadavek patriarchální kultury, aby ženy nepracovaly
ke své obživě mimo domov, ale místo toho žily v symbióze, ja-
kožto majetek a odpovědnost mužů.

Shrnujeme tedy: když na čtení románů pohlížíme z per-
spektivy čtenářek, tedy z nítra myšlenkového systému, kteřý
považuje instituce heterosexuality a monogamního manžel-
ství za dané, dá se považovat za činnost vyjadřující mírný
protest a touhu po změně k lepšímu vynucené neschopností

těchto institucí uspokojit emocionální potřeby žen. Čtení pak pro ženy funguje jako akt rozpoznání a vzdoru, jímž je tato neschopnost nejprve připuštěna a pak částečně zvrácena. Proto smithtonské čtenářky tvrdí, že čtení romancí je jakýmsi „prohlášením nezávislosti“ a způsobem, jak ostatním sdělit: „Toto je můj čas a můj prostor. Teď mě nechte být.“

Zároveň ale, podíváme-li se na čtení romancí pohledem takového feminismu, který by chtěl, aby pohnutka žen k opozici vedla k opravdové společenské změně, může se jevit jako schopné tuto pohnutku potlačit. To je možné, vždyť zprostředkované naplňuje právě ty potřeby a požadavky, které by jinak mohly být zformulovány do požadavků vůči skutečnému světu a vést k potenciálnímu přestrukturování vztahů mezi pohlavími. Otázkou, jestli čtení romancí změnu opravdu oddaluje úspěšným rozplylením nebo zatlacením protestu, musíme prozatím nechat otevřenou. Ačkoliv se na první pohled může zdát, že oddechová činnost čtení nezasítěně fantazijního příběhu by nikdy nemohla vybudit ženy, které připouští, že potřebují takovou „berličku“, k jednání, které by vedlo ke změně jejich situace, ženy samotné naznačují něco jiného. Tvrdí, že je jejich záliba změnila. Protože nedávný vývoj společenských postupů psaní a čtení romancí a variací romantické zápletky naznačuje, že určité změna již *probíhá* jakožto důsledek tohoto jevu, vrátím se k otázce kumulativního účinku čtení romancí po následujícím přehledu významu tradičního vyprávění jako takového, jednak vědomě konstruovaného smithtonskými ženami a jednak vnímaného podle mého podvědomě.

Pokud vyjdeme, jako já v tomto případě, z předpokladu, že konstrukce vyprávění je činnost, která probíhá po nějakou dobu, pak bude zřejmé, že významnost celého procesu sestavování a porozumění vlastním romantickému příběhu je stejně nejednoznačná a protikladná jako prostý akt čtení knihy obsahující příběh. Stejně jako v případě aktu čtení

i zde si ženy příběh konstruují a vykládají pozitivním způsobem, který zdůrazňuje jejich čtenářské schopnosti a zároveň interpretuje hrdinčino jednání v nejlépeším možném světle. Nicméně lze také ukázat, že tyto vědomé procesy mají nevyšlovené a často protikladné důsledky. Je tomu tak proto, že činnost konstruování světa vyprávění a interpretování hrdinčiny role v jeho rámci ponechávají nedotčeny právě ty kulturní kategorie, předpojatosti a instituce, které vyvolávají touhu čtenářek opakovaně dokázat, že jsou schopné, a opakovaně si přecítit o hodnotě a síle romantické hrdinky.

Jak jsem již uvedla například v Kapitole 6, narativní diskurs románové románcie je strukturován takovým způsobem, že se lehce poddává těm nejznámějším čtenářským strategiím. Akt konstruování linie příběhu čtenářku ubezpečuje, protože typický diskurs spisovatelky románcie vede čtenářku k úsudkům a dohadům, které vždy vzápětí potvrzuje. S tím jak čtenářka postupně skládá celou zápletku, dozví se nejen, co následuje, ale také, že *ona* umí porozumět textu a lidskému jednání. Takové chápání celého procesu musíme sice vzít v úvahu a přičíst je pozitivní touze po prozrání síly a schopnosti ženského já, přesto ale nelze přehlížet skutečnost, že výsledný fiktivní svět tradiční ženská omezení zároveň upevňuje, protože potvrzuje převahu domácíků starostí a osobní interakce v životě žen. Čtenářka se tak věnuje činnosti, která podporuje její dojem o vlastních schopnostech, ale také si vytváří simulakrum svého omezeného společenského světa v rámci mnohem oslnivější fikce. Nevědomky tak potvrzuje jako přirozené přesně ty podmínky a jejich emocionální důsledky, na něž reagovala čtenářskou aktivitou.

Podobně podíváme-li se, jak se smithtonské čtenářky záměrně zabývají manifestním obsahem ideální románcie, bude zjevné, že tyto ženy věří, že se účastní příběhu, který je jak o proměně nedostatečného nápadníka v dokonalého milence-ochránce, tak o triumfu ženy. Její triumf spočívá

v dosažení sexuální i citové zralosti a zároveň získání úplné pozornosti a oddanosti muže, který jí – alespoň navenek – přizná přední nárok na svůj čas a zájem. Akt konstruování romantického příběhu tak čtenářce nejprve poskytuje možnost zprostředkované protestovat proti mužské počáteční neschopnosti porozumět ženě a chovat se k ní s citem. Za další pak proces umožňuje ženě dosáhnout určitého druhu kontroly nad strachem ze znásilnění, protože fantazie vybudí její strach, ale poté ji přesvědčí, že znásilnění je buď iluze, nebo něco, co může mít lehce pod kontrolou. Konečně tím, že je svědkyní ideálního romantického závěru a schvaluje jej, čtenářka vyjadřuje svou opozici k nadvládě zbožných hodnot ve vlastní společnosti, protože tak srdečně fandí hrdinčině schopnosti odpoutat hrdinovu pozornost od veřejného světa peněz a statusu a přesvědčit jej o primární důležitosti svých hodnot a zájmů.

Zdá se tedy, že opoziční moment zřejmě charakterizuje i produkci romantického příběhu, pokud tento proces chápeme tak, jak jej vnímají ženy samotné. Již dříve jsem nazvala toto stadium nebo aspekt procesu čtení „utopickým“ momentem,¹³⁸ přičemž jsem vycházela z důležitého argumentu Fredrica Jamesona, že každá forma masové kultury má rozměr, „který je implicitně, třebaže jenom slabě, negativní a kritický ke společenskému pořádku, ze kterého jákožto výrobek a zboží pochází“.¹³⁹ Čtenářce se na konci procesu čtení romance promítne vidina utopického stavu, ve kterém muži nejsou krutí a lhostejní, zaujati vnějším světem, ani se neobávají intenzivního citového vztahu k ženě. Tato fantazie také naznačuje, že bezpečí a ochrana tradičního manželství neoslábí ženinu autonomii a sebevědomí. Shrneme-li to, tato vidina reformuje přesně ty podmínky,

¹³⁸ Radway, „The Utopian Impulse in Popular Literature“, str. 140-162.

¹³⁹ Jameson, „Reification and Utopia“, str. 144.

kteře charakterizují skutečný svět a které nechávají tolik žen a pravděpodobně i čtenářku samu toužit po citlivé péči, neztuchající něžnosti a silném pocitu vlastní hodnoty. Taková interpretace významu čtení romancí tedy naznačuje, že ženy, které vyhledávají ideální romány, aby si znovu a znovu konstruovaly tuto vidinu, nechtou ze spokojenosti, ale z nespokojenosti, touhy a protestu.

Samozřejmě že odstoupíme-li od této konstrukce významu romance a znovu zhodnotíme implikace její symbolické negace a kritiky společenského pořádku, ozřejmí se, že navzdory své utopické síle romantická projekce vlastně vůbec nepochybňuje právě onen systém společenských vztahů, jehož chyby a nedokonalosti daly vzniknout romanci a o jehož zdokonalení romance usilují. Romance to dokáže, protože její narativní uspořádání navádí čtenářku ke konstruování skrytých protisdělení, která buď zpochybňují, nebo negují změny promítané na zjevné úrovni. Přestože narativní příběh dává čtenářce možnost bez zábran se rozlubit na počáteční urážlivé chování hrdiny, nesmíme zapomínat, že tato zlost se později ukáže jako neopodstatněná, protože hrdinova lhostejnost a krutost vlastně pramenila z laskyplných citů. A tak zatímco prožitek čtení příběhu může poskytovat katarzi v tom smyslu, že dovolí čtenářce v její představitivosti vyjádřit na muže zlost, který by za normálních okolností podrobila autocenzuře nebo popřela, také jí naznačuje, že zlost jako ta hrdinčina je ve skutečnosti neopodstatněná, protože urážlivost chování, jež ji vyprovokovala, měla jednoduše význam hrdinčiny neschopnosti správně muži porozumět. Protože proces čtení vždy čtenářce potvrzuje, že ví, jak správně porozumět chování mužů, naznačuje tak, že i její hněv je neopodstatněný, protože její partner, stejně jako hrdina, ji vlastně hluboce mlůže, i když to možná nedává najevo tak, jak by si přála. V konečné fázi dává čtení romanci čtenářce spíše strategii, jak se cítit lépe ve své sou-

časné situaci, aniž by podstatně měnila její strukturu; komplexní program pro přeuspořádání jejího života tak, aby všechny její potřeby byly uspokojeny, totiž nenavrhuje.

[...]

Konečně musím také zdůraznit, že přestože romance podtrhuje opozici hodnot lásky a hodnot spojených se souteživým úsilím o postavení a bohatství, zároveň také přidržením se výlučného rozdělení světa do známých kategorií veřejného a soukromého pokračuje v ospravedlňování společenského umístění žen, které vedlo právě k té nespokojenosti, ze které jejich touha po čtení romancí plyne. Jisté je pravda, že romance přijímají tuto dichotomii, aby vzápětí nastolily, že obecně devalvovaná osobní sféra a ženy, které jí vládnou, mají vyšší status a apoštolskou moc odváděť strážce veřejné sféry od jejich světských zájmů. Navzdory tomuto prohlášení o ženské nadřazenosti ale romance tím, že ženám stále přiřazuje oblasti domáckých, čistě osobních vztahů, selhává v pokládání jiných, zásadnějších otázek. Stručně řečeno, odmítá se zabývat tím, jestli se ženské hodnoty dají využít k „feminizaci“ veřejné sféry nebo jestli by správu nad touto sférou mohly ženy a muži sdílet. Proto, že romance mužské právo na veřejné oblasti práce, politiky a moci nakonec nezpochybňuje, že pouze obleče instituci manželství do nového kabátu myšlenkou pohlížet na ni jako na nepřetržitě námluvy, a proto, že v průběhu představuje skutečně ženské potřeby, a pak zobrazí jejich uspokojení tradičními heterosexuálními vztahy, vyhybá se zpochybňování institucionalizovaného základu patriarchální kontroly nad ženami, i když současně slouží jako místo protestu proti jeho některým emocionálním důsledkům.

[...]

Než dojdou k úplnému závěru, je asi nezbytné uvést ještě jeden postřeh týkající se implikací této studie pro další výzkum na poli forem masové kultury. Nemyslím, že je příliš

troufalé říci, že už jenom přínos použité metodologie naznačuje, že ještě zcela nerozumíme plně složitosti významu masové kultury pro společenský život. Samozřejmě že má studie vůbec nezpochybňuje názor, že masově produkováné formy umění, jako jsou romance, jsou ideologicky konzervativní v tom smyslu, že alespoň přechodně obnovují nároky v současnosti existujících institucí a postupů na loajalitu těch, kdo se těchto forem zprostředkované účastní. Romance koneknců na jedné úrovni tvrdí, že dokonalý heterosexuální milenec je možný, stejně jako ideální manželství, ve kterém žena dosáhne nezávislosti, závislosti, vzrušení i péče najednou. Nicméně průzkum čtení jako aktu v této studii poukazuje na to, že skuteční lidé mohou použít romance k uspokojení nenaplněných potřeb pocitovaných právě proto, že institucionální struktura a postupy současné společnosti z ní vycházející činí tak dokonalý partnerský vztah vysoce nepravděpodobným. Zaměření se na čtení jako na proces konstruování dále odhaluje, že raná stadia čtenářčiny interpretace a reakce na formu romancí mohou charakterizovat vyjádření potlačených emocí, pramenících z nespokojenosti se statem quo a utopického toužení po lepším životě. Tato metodologie tedy zvyrazňuje složitost a protikladnost způsobů, jakými romance rozeznávají slabiny patriarchátu a neúspěch tradičního manželství, a tím proti nim zároveň protestují, i když se zjevně současně snaží prosadit dokonalost obojího a naučit ženy, jak získat nový pohled na své vlastní nedokonalé vztahy, aby byly nezpochybnitelné.

Toto vše nás nabádá k opatrnosti, abychom v našich metodologických a interpretáčních práci nereprodukovali tendence pozdního kapitalismu k vytváření reality (*reifying tendencies*) ani jeho podpůrné percepční a analytické strategie. Stručně řečeno, nemůžeme zkoumat pouze masově produkováné předměty vedení předpokladem, že veškerý svůj význam nesou jaksi na povrchu, a že se nám tedy automaticky odhaluje. Ta-

kový přístup by znamenal, buď že analýzy jsou hodny pouze vnímatelné, předmětné věci, nebo že na své spotřebitele vyvíjejí takový tlak a vliv, že tito jako jednotlivci nemají žádnou sílu odolat způsobům, jakým tyto předměty vytváří význam a jsou užívány, ani je změnit.

Zboží, jako jsou masově produkováné literární texty, si vybírají, kupují, konstruují a užívají je skuteční lidé s již dříve vzniklými potřebami, touhami, záměry a interpretačními strategiemi. Když navrátíme tyto aktivní jedince a jejich tvořivou, konstruktivní činnost do středu našeho interpretačního projektu, vyhneme se zaslíbenosti vůči skutečnosti, že ze své podstaty lidská praxe hledání významů neustává ani ve světě, který stále více ovládají věci a spotřeba. Takovým navrácením k interaktivní povaze postupů, jako je čtení, navrátíme aspekty času, procesu a jednání do našeho výkladu lidských snažení a zlepšíme tak možnost pochopení jejich komplexity a nejednoznačnosti jako praxe. Zvýšíme také své šance na utřídění nebo artikulování rozdílu mezi represivními požadavky ideologie a opozičními postupy, které mají síce omezený záběr a účinek, avšak alespoň vyjadřují nesouhlas nebo oponují převaze ideologických forem.

Naučíme-li se dívat na způsoby, jakými si různé skupiny přivlastňují masově produkováné umění naší kultury a používají je, budeme na začátku porozumění tomu, že přestože ideologická síla současných kulturních forem je obrovská, někdy dokonce děsivá, ještě není všudypřítomná, vždy ostražitá nebo úplná. Ve společenském předivu stále existují vmezežené prostory, ve kterých se odehrává opozice prostřednictvím lidí, kteří jsou nespokojeni se svým místem v něm nebo s tím společenou omezenou materiální a emocionální odměnou. Snaží si pak představit dokonalejší společenský stav jako způsob odlavání zoufalství. Považují za naprosto nezbytné, abychom se my, kdo usilujeme o společenskou změnu, naučili nepřehlížet tuto malou, nicméně legitimní formu protestu. Měli bychom

ji vyhledávat nejen kvůli pochopení jeho původu a utopického toužení, ale také proto, abychom se naučili, jak ji nejlépe podpořit a dovést k plodnému výsledku. Pokud to neuděláme, už jsme boj předem vzdali a přinejmenším v případě romancí jsme přiznali nemožnost vytvořit svět, ve kterém by nebylo třeba zprostředkovaného požítka, který přináší jejich čtení.

Literatura:

- Altack, R. 1957. *The English Common Reader: A Social History of the Mass Reading Public, 1800-1900*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bettelheim, B. 1976. *The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales*. New York: Alfred A. Knopf. Český překlad: Bettelheim, B. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Přel. L. Lucká. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000.
- Dinnerstein, D. 1976. *The Mermaid and the Minotaur: Sexual Arrangements and Human Malaise*. New York: Harper and Row.
- Escarpit, R. 1965. *The Sociology of Literature*. Přel. E. Pick. Painesville, Ohio: Lake Erie College Press. Původně vyšlo francouzsky: Escarpit, R. *Sociologie de la littérature*. Paris: Presses Universitaires de France, 1958.
- Friedan, B. 1963. *The Feminine Mystique*. New York: W. W. Norton and Co. Český překlad: Friedan, B. *Feminine mystique*. Přel. J. Kočová. Praha: Pragma, 2002.
- Harding, D. W. 1967. „The Notion of ‚Escape‘ in Fiction and Entertainment”. *Oxford Review* 4: 23-32.
- Hoggart, R. 1957. *The Uses of Literacy: Changing Patterns in English Mass Culture*. Fair Lawn, N. J.: Essential Books.
- Chodorow, N. 1978. *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkeley: University of California Press.
- Jameson, F. 1979. „Reification and Utopia in Mass Culture.” *Social Text* 1 (Winter 1979): 130-148.

- Komarovsky, M. 1962. *Blue-Collar Marriage*. Reprint 1964. New York: Random House.
- Kuhn, A. 1978. "Structures of Patriarchy and Capitalism in the Family." Str. 42-67 in A. Kuhn a A. Wolpe (eds.), *Feminism and Materialism: Women and Modes of Production*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Lamphere, L. 1974. "Strategies, Cooperation, and Conflict among Women in Domestic Groups." Str. 97-112 in M. Zimbalist Rosaldo a L. Lamphere (eds.), *Woman, Culture, and Society*. Stanford: Stanford University Press.
- Lazarfeld, P. F. 1940. *Radio and the Printed Page: An Introduction to the Study of Radio and Its Role in the Communication of Ideas*. New York: Duell, Sloan and Pearce.
- Limón, J. "Folklore and the Mexican in the United States: A Marxist Cultural Perspective." "Nepublikovaná stat.
- Lombardi-Satriani, L. "Folklore as Culture of Contestation." *Journal of the Folklore Institute* 11 (June-Aug. 1974): 99-122.
- Lopata, H. Znaniecki. 1971. *Occupation: Housewife*. New York: Oxford University Press.
- Maryles, D. 1979. "Fawcett Launches Romance Imprint with Brand Marketing Techniques." *Publishers Weekly*, 3 September 1979. Str. 69-70.
- McDonough, R. a Harrison, R. 1978. "Patriarchy and Relations of Production." Str. 11-41 in A. Kuhn a A. Wolpe (eds.), *Feminism and Materialism: Women and Modes of Production*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Mitchell, J. 1971. *Woman's Estate*. New York: Pantheon Books.
- Myrdal, A. a Klein, V. 1968. *Woman's Two Roles: Home and Work*. 2nd ed. London: Routledge and Kegan Paul.
- Neels, B. 1980. *Cruise to a Wedding*. Toronto: Harlequin Books, Harlequin Salutes Edition.
- Oakley, A. 1974. *The Sociology of Housework*. New York: Pantheon Books.
- Oakley, A. 1976. *Woman's Work: The Housewife, Past and Present*. New York: Vintage Books.
- Radway, J. 1981. "The Utopian Impulse in Popular Literature: Gothic Romances and 'Feminist' Protest." *American Quarterly* 33 (Summer 1981): 140-162.
- Sacks, K. 1974. "Engels Revisited: Women, the Organization of Production, and Private Property." Str. 207-222 in M. Zimbalist Rosaldo a L. Lamphere (eds.), *Women, Culture and Society*. Stanford: Stanford University Press.
- Stack, C. 1974. *All Our Kin: Strategies for Survival in a Black Community*. New York: Harper and Row.
- Steinmann, A. 1963. "A Study of the Concept of the Feminine Role of 51 Middle Class American Families." *Genetic Psychology Monographs* 67: 275-352.
- Van Slyke, H. 1975. "'Old-Fashioned' and 'Up-to-the-Minute'." *Writer* 88 (November 1975): 14-16.
- Williams, R. 1961. *The Long Revolution*. New York: Columbia University Press.
- Young, M. a Willmott, P. 1966. *Family and Kinship in East London*. London: Penguin Books.